

Nuray Bozbora, "Geçmişten Günümüze Romen-Macar İlişkileri ve Transilvanya'nın Otonomisi Meselesi", *Karadeniz Araştırmaları*, Sayı: 15, Güz 2007, s.1-44.

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE ROMEN-MACAR İLİŞKİLERİ VE TRANSİLVANYA'NIN OTONOMİSİ MESELESİ

Nuray Bozbora*

Özet

1989 devrimi ile Romanya'da komünizmin çökmesinin ardından Transilvanya bölgesi üzerindeki Romen ve Macar nüfus mücadelesi, bu ülkelerin ulusçu politikalarını etkilemiştir. Bunun yanında söz konusu bölgedeki Macar azınlık, bilhassa Romanya'nın 2007 yılında AB üyesi olması ile bölgesel özerklik talebinde bulunmuştur.

Esasen bu nüfus mücadelesi, bölge üzerindeki çok eskilere dayanan tarihi iddiaların bir ürünüdür. Bu çalışmada Romanya ve Macaristan ilişkilerinde etkili olan Transilvanya ve buradaki Macar azınlıkları konuları tarihi bir süreç içinde Ortaçağ'dan günümüze irdelenmiştir.

***Anahtar Kelimeler:** Transilvanya, Macar azınlık, Romanya, Macaristan, Avrupa Birliği*

Giriş

Balkanlarda ulus devletlerin kurulması aşamasında çizilen siyasi sınırlar bölge devletleri arasında sonu gelmez topraksal hak iddialarının da başlangıcı olmuştur. Birinci Dünya Savaşı sonrasında çizilen siyasi sınırlar bölgedeki toprak so-

* Yrd. Doç. Dr. Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü.

rununu büyük ölçüde çöze de bu sınırlar bölgede iç ve dış azınlığa sahip yeni devletler yaratmıştır. Bu nedenle bölge devletlerinin hiç birisi yeni siyasi sınırlarından memnun kalmamış, iç ve dış azınlık sorunu nedeniyle her zaman bir ulusal bütünleşme sorunu yaşamışlardır. Bu durum bölgenin yeni siyasi coğrafyası içinde yer alan devletlerarasında sonu gelmez toprak kavgalarına ve tarihsel hak iddialarına hatta temelde etnik çatışmalara zemin hazırlamıştır.

I. Dünya Savaşı esnasında ve sonrasında yaşanan göçler dışında resmi düzeyde nüfus mübadelesi sadece Yunanistan ile Türkiye arasında yapılmış, diğer devletlerarasında uygulanmamıştır. Bunun yerine Balkan devletlerine imzalatılan Azınlık Hakları Anlaşması azınlıkların bireysel haklarının garantisi olarak görülmüşse de bölge devletlerinde etnik gerginlik her zaman devam etmiştir. Bu ülkelerde kurulan meşruti monarşiler altında izlenen azınlık politikaları azınlıkları memnun etmediği gibi hâkim çoğunluk da azınlıkları her zaman ulusal bütünleşmeleri önünde ciddi bir engel olarak görmeye devam etmiş ve her devlet bu sorunu kendi azınlıklarına yönelik asimilasyonist politikalarla aşmaya çalışmıştır. Böylelikle uzun vadede nüfusunun türdeşleşeceği varsayılmıştır. Ancak II. Dünya Savaşı esnasında bölge devletlerinde yaşanan etnik çatışmalar, sivilleri hedef alan etnik kıyım ve fiili sınır değişiklikleri, teori ile siyasal gerçekliğin birbiri ile çatıştığını göstermiştir. Aynı zamanda bu dönemde yaşanan etnik çatışmalar bölge ulusları arasındaki tarihsel düşmanlıklara yeni bir sayfa daha eklemiştir.

II. Dünya Savaşı sonrasında bu devletler savaş öncesi sınırlarını ve savaş sırasında yaşanan göçler dışında iç azınlık oranlarını büyük ölçüde korumuşlardır. Yunanistan dışındaki bölge devletlerinde kurulan komünist rejimlerin tarihsel anılar yerine ideolojiyi geçirme çabaları bu tarihsel hesaplaşmaları belki bir süreliğine ertelemiştir. Ancak 1989 yılından itibaren komünist rejimlerin yıkılması, tarihsel anıları ve hak iddialarını bütün gücüyle geri getirmiştir. Liberalleşme dalgası altında yükselen ulusçuluk bu ülkelerde komünizm sonrası siyasal değişim sürecine damgasını vurmuştur. Bu süreç eski Sosyalist Yugoslavya Federasyonu'nda bağımsızlık hareketleri ve yeni ulus devletlerin kurulması mücadeleleri ile birlikte daha sarsıntılı bir biçimde yaşanmıştır. Romanya, Bulgaristan ve Arnavutluk gibi ulus devlet yapıları içinde ise nispeten daha az sarsıntılı olmuştur.

Eski Yugoslavya Sosyalist Federasyonu'nun dağılması neticesinde ortaya çıkan yeni bağımsız devletler de dâhil olmak üzere bütün bölge devletlerindeki liberalleşme çabaları en önemli sınavını azınlıklar konusunda vermiştir. AB'ye giriş hedefi çerçevesinde bölge ülkelerinin anayasalarında azınlık hakları konusunda yapılan iyileştirici düzenlemeler asgari bir uzlaşmayı getirmekte önemli bir adım olmuştur. Bu konudaki en zorlayıcı mesele ise, üzerinde tartışmalı tarihsel hak iddiaları bulunan topraklarda yoğun olarak yaşayan azınlıkların siyasal ve hukuki statüsü olmuştur. Daha çok geçmişi referans alan tartışmalar çerçevesinde şekillenen siyasi ve hukuki statü tartışmaları bugün Kosova'nın bağımsızlığı'na gidecek türden gelişmelere yol açarken, benzer şekilde geniş etnik Macar azınlığının yaşadığı Transilvanya bölgesi için de özerklik tartışmalarını gündeme getirmiştir.

Romanya'da komünizmi ortadan kaldıran 1989 devriminden itibaren Macar ve Romen ulusçuluğu yükselişe geçmiş, bu iki grup arasındaki gerilim artmıştır. Transilvanya'daki Macar azınlık, amaçlarını AB ve onun bölgesel bütünleşme desteği ile uyumlaştırarak bölgesel özerklik talep etmiştir. 2007 yılı'nın Ocak ayında AB üyesi olan Romanya devleti ise Transilvanya'daki Macarlar için otonomi taleplerini kendi egemenlik ve toprak bütünlüğüne bir tehdit olarak algılamaktadır. Macar azınlık ile Romanya devleti arasında yaşanan bu sorun aynı zamanda Macaristan ile Romanya devleti arasındaki komşuluk ilişkilerini de dönem dönem olumsuz etkilemektedir.

Siyasi tarihi birçok açıdan Makedonya'ninki kadar karmaşık olan Transilvanya bugün bölgede yaşayan Macar ve Romenler arasında önemli bir mücadele konusudur. İki kesim arasındaki ilişkileri olumsuz etkileyen sorunun kaynağı Romen ve Macarların Transilvanya tarihi konusunda birbirleriyle çatışan farklı tezlere sahip olmalarıdır ve bunun kaynağı Transilvanya'nın ortaçağ tarihine kadar geri gitmektedir.

Tarihsel Arka Plan

Transilvanya¹ Romen ve Macar tarihi açısından olduğu kadar Avrupa tarihi açısından da önemli bir yere sahiptir. Bu bölge yaklaşık bin yıl boyunca başta Macarlar, Romenler ve Almanlar olmak üzere diğer çeşitli ulusallıkların ortak vatani olmuştur. Bu halklar arasındaki ilişkiler karşılıklı bağımlılık ve etkileşimin yanı sıra değişen düzeylerdeki çatışma ve düşmanlıklardan etkilenmiştir.² Transilvanya tarihi konusundaki Macar tezine göre 9. yüzyıl sonunda Macarlar Tuna havzasına geldiğinde Transilvanya'da sadece Slav kabileler bulunmakta idi. Bölgedeki Romen nüfus 13. yüzyılda Karpatları geçerek göç etmişlerdir. Romen tezine göre ise, Daçyalıların ve Romen kolonistlerin uzantısı olarak Romenler bu bölgede Antik dönemden beri kesintisiz olarak yaşamakta idiler. Ancak M.S. 1. ve 2. yüzyıllarda Roma İmparatorluğu'nun boyunduruğu altına girdikten sonra iki kültür birbiri ile karışmış ve yeni bir Romen kültürü doğmuştur ve Romenler bu bölgede her zaman çoğunluğu oluşturmuşlardır.³ Bu farklı tezlerin

¹ Kuzeyden ve doğudan Karpat Dağları, güneyden Transilvanya Alpleri, batıdan Bihar dağları ile çevrili olan bölgenin adıdır. Komşu Maramureş, Crişana ve Banat bölgeleri de bu bölgenin bir parçası sayılmıştır. Bkz. Ana Britanica, c. 11, s.312, Erdel mad.)

² Kiraly, Bela K. The Hungarian Minority's Situation in Ceausescu's Romania, Atlantic Studies on Society in Change, No:68, Translated from Hungarian by Chris Tennat, Social Science Monographs, Boulder, Colorado Atlantic research and Publications, Inc., New York, 1994, East European Monographs, No.VVVLXXXIII, s.18)

³ Bkz. Daskalovski, Zhidas, "Different People, Different Destinies: Transylvanian Hungarians", CST Transylvania-Essay, <http://www.east-html, s.1>; ayrıca bkz. Jelavic, Barbara and Charles, *The Establishment of the Balkan National States 1804-1920, A history of East Central Europe*, vol.VII, Eds.by Sugar, Peter- Treadgold, Donald W., Univ.of Washington Press, 1993, p.238; ayrıca bkz. Seton-Watson, Hugh . *Eastern Europe Between the Wars, 1918-1941*, Cambridge, At the University Press, 1946, p.298-299; bu konudaki tartışmalar için ayrıca bkz. Mitu, Sorina, *National Identity of Romanians in Transylvania*, English Translation by Sorana Corneanu, Central European Univ.Press, 2001, P.190-191)

hangisinin doğru olduğu bir yana, 18. yüzyıla gelindiğinde bölge halkının çoğunluğunu Romenlerin oluşturduğu ve hiçbir siyasi hakları olmadığı gibi kiliselerinin de tanınmamış olduğu bilinmektedir.⁴ Bunun nedeni geçmişte Macar nüfuzu altında oluşan sosyal, dinsel ve siyasi koşulların varlığı idi.

Macaristan Krallığı İçinde Transilvanya

Transilvanya'nın 10.yüzyıldan itibaren Macaristan Krallığı'na dâhil olmasından sonra burada Macarların yanı sıra aynı dili konuşan Seklerler⁵ ile bölgeye sınır koruyucuları, tüccar ve zengin köylüler olarak davet edilmiş ve yerleşmiş bulunan Alman asıllı Saksonlar bulunmakta idi.⁶ Krallık topraklarını elinde tutan soyluların güçlü bir feodal sınıfa dönüşmesi ve feodal beylerin geniş yetki ve ayrıcalıklarla donatıldığı Macar Komite Sisteminin doğması sürecinde, Sekler ve Sakson soylular Macar Kralından, her feodal ulusun kendi bölgesinde kendi kendini yönetmesi imtiyazını elde etmişlerdir. Böylelikle Macar komite sisteminin hâkim olmaya başladığı 12. yüzyıldan itibaren Transilvanya'da üç ortaçağ/feodal ulusun, Macarlar, Saksonlar ve Seklerlerin seçilmiş kontları tarafından Transilvanya meclisinde temsil edildiği 'üç uluslu' bir sistem ortaya çıkmıştır. Bölgede yerleşik diğer bir halk olan Romenler ise bu resmi siyasi yapının dışında kalmışlardır. 'Üç uluslu' sistemin kurulması sürecinde Romenlerin dördüncü bir ulus olarak tanınmamış olması daha çok toplumun feodal özelliğine bağlıdır.⁷ Buna göre, soyluluk temelinde gelişen feodal düzen içinde çoban ve köylü toplumlar olarak yer alan Romenlerin geleneksel liderleri Knez ya da Voyvodalar, prestij ve statü elde etmek adına mevcut iktidar düzeni ile uyum sağlayıp Macarlaşırken⁸, geri kalanlar halkın arasında tebaa olarak yer almışlardır ve böylelikle politik bir grup olma özelliklerini yitirmişlerdir. Öte yandan bu feodal düzen içinde tek resmi dinsel yapı olan Katolik piskoposluğuna karşın Doğu Kilisesi'nin kurallarına bağlı olan Ortodoks Romen din adamlarının hiçbir idari güce sahip olmamaları dinsel anlamda da Romenleri bu resmi yapının dışında bırakmıştır⁹. Macar iktidar düzeni ile uzlaşmak istemeyen Romenler ise Katolik Macarların Ortodoks Romenlere karşı gösterdiği dinsel hoşgörüsüzüğün de etkisi ile bölgeyi terk ederek Wallachia ve Moldava olarak bilinen iki Romen Prensiğini kurmuşlardır. Böylelikle Romenler birbirinden bağımsız üç politik yapıya bölünmüştür.¹⁰ Transilvanya'daki Romenlerin 'üç uluslu' politik yaşamdan dışlanmış olma durumları 19. yüzyıl ortalarına kadar devam etmiştir. Macar kralının kendisi tarafından atanmış bir voyvoda tarafından temsil

⁴ Jelavic, a.g.e., p.238

⁵ Seklerler Macarlardan farklı olarak dağıtıldılar, kendi orijinal dillerini ise yüzyıllar içinde kaybederek Macarlaşmışlardır. Romen tarihçiler arasında ise Seklerlerin Macarlaştırılmış Romenler olduğu iddiasını ortaya atanlar da vardır. Bkz. Seton-Watson, Hugh, a.g.e., p.300)

⁶ Jelavic, a.g.e., p.237

⁷ Kiraly, a.g.e., p.19)

⁸ 'Doğal asimilasyon', bkz. Kiraly, a.g.e., p.19; ayrıca bkz. Mitu, a.g.e., p. 71-75

⁹ Castellan, George, *Balkanların Tarihi*, çev.Ayşegül Yaraman-Başbuğu, Milliyet yyn. İstanbul, 1993, s.162

¹⁰ Mitrany, D. Greater Rumania, *A Study in National Ideals*, Hodder and Stoughton, London, 1917, www.tkinter.smig.net/ Romania/Greater Romania /index.htm., p.3

edildiği Transilvanya'da 14. ve 15. yüzyıllardan itibaren voyvodalığın irsen devralındığı gerçek hanedanlar doğmaya başlamıştır. Transilvanya'nın hem politik statüsü hem de özgünlüğünü belirten 1437 tarihli "üç ulusun birliği" belgesi ise Transilvanya'ya Macaristan'a ait yarı-bağımsız bir devlet statüsü kazandırmıştır¹¹. 'Üç uluslu' sisteme dayalı resmi siyasi yapının yanı sıra Katolik piskoposluğu da tek resmi dinsel yapı olarak yer almıştır¹²

Osmanlı Hâkimiyeti Altında Transilvanya (Erdel)

Macaristan Krallığı'nın Mohaç yenilgisi ardından, bir süre bağımsız olan ve Habsburglularla Macaristan tahtı için savaşan Transilvanya, Macaristan Krallığı'nın Habsburglular ve Osmanlılar arasında paylaşılması sonrasında Osmanlıya bağlı yarı-bağımsız krallık statüsü kazanmıştır. 1699 Karlofça Antlaşması'na kadar süren yaklaşık yüzyıllık Osmanlı boyunduruğu altında otonom yapısı resmen tanınmış olan Transilvanya (Erdel)'de bu 'üç uluslu' sistem devam etmiştir. Din ve derebeylik üzerine oluşmuş Macar kültürünün baskın olduğu bu dönemde Transilvanya (Erdel)'daki en önemli gelişme, Avrupa'da ortaya çıkan reform hareketlerinin bölgedeki etkileri olmuştur. Osmanlılarla işbirliği yaptığı için Katoliklikten aforoz edilmiş olan Transilvanya (Erdel) Voyvodası Jan Zapolya'nın hoş görüşü altında yayılan ve taraftar bulan Kalvinizm, Luther mezhebi ve unitarizm, Transilvanya (Erdel) meclisinde eşit olarak tanınmıştır. Bu süreç içinde Saksonlar Lutheran, Macarlar Katolik ve Kalvinist, Seklerler ise Katolik, Lutheren ve Kalvinist olmuşlardır. Bu durum Transilvanya (Erdel)'yi bir yandan doğu Avrupa'da Protestanlığın kalesi haline getirirken¹³ öte yandan bölgede resmen tanınmış 'üç uluslu' ve dört mezhepli yeni bir yapının ortaya çıkmasına yol açmıştır.¹⁴ Ortodoksluğa aynı olanağın tanınmamış olması Doğu Kilisesi'ne bağlılığını sürdüren Romenlerin resmi dinsel yapıdan dışlanmış olma durumlarını devam ettirmiştir. Bu siyasi çerçevede Romenler dinsel ve ulusal aidiyetlerinden dolayı sosyal ve ekonomik olarak toplumun en alt kesimlerini oluşturmuşlardır.¹⁵

Habsburg Monarşisi Altında Transilvanya

1699 Karlofça Antlaşması sonrasında diğer Macaristan toprakları ile birlikte Habsburg Monarşisi'nin boyunduruğu altına giren Transilvanya'nın bu 'üç uluslu' ve dört mezhepli özgün yönetim biçimi (otonom yapısı) 19. yüzyıl ortalarına kadar devam etmiştir. Bu süreç içinde Viyana'nın izlediği Katolik, merkezîyetçi ve baskıcı politikalar altında Transilvanya hem Macaristan topraklarında gelişen Macar ulusçuluğunun hem de Viyana merkezli Katolik baskının tehdidi altında kalmıştır. Bu dönemde hiçbir siyasi hakka sahip olmayan, eğitimsiz ve siyasi

¹¹ Jelavic, a.g.e., p. 237; ayrıca bkz. Castellán, a.g.e., s.162

¹² Castellán, a.g.e., s.162

¹³ Britanica, C.11, s.312, Erdel mad.

¹⁴ Castellán, a.g.e., 164-165

¹⁵ Mitu, a.g.e., p.71-75

olarak pasif olan Transilvanya Romenleri içinde tek eğitimli grup, din adamları olmuştur.¹⁶ Ancak kiliselerinin tanınmamış olması ve Habsburg Monarşisi altında İmparatorluğun ağırlıklı olarak Katolik olmasından dolayı büyük zorluk çekmişlerdir. Daha iyi bir konum elde etmek amacıyla 18.yüzyıl başında bazı Ortodoks Romen din adamlarının Katoliklerle birlik anlaşması yaparak bir Birleşik (Uniate) Kilise yaratması¹⁷ beklentileri karşılamamış olsa da Romen ulusal gelişiminde önemli bir rol oynamıştır.¹⁸ Bu girişim Transilvanya'nın Protestan Macar özellikli siyasal-ideolojik ve dinsel yapısını zayıflatmak isteyen Habsburg Monarşisi'nin de işine gelmiş¹⁹ , Birleşik (Uniate) kiliseler desteklerken 1761'de bölgede diğer dört ayrıcalıklı dine göre daha alt düzeyde olmak üzere Ortodoks kilisesinin kurulmasına izin verilmiştir. Böylelikle Birleşik (Uniate) ve Ortodoks kiliseleri 18. yüzyıldan itibaren Romen entelektüel yaşamının merkezi haline gelmiş²⁰ ve bu kurumlarda kendi kilise örgütü içinde ulusal bilinçleri gelişmiş ve kendilerini Macarlardan ayrı tutan bir Romen sınıfın ortaya çıkması sağlanmıştır.²¹ Romen tarihi, dili ve grameri konusundaki ilk önemli çalışmalar, Birleşik (Uniate) kilise kurumlarından yetişmiş kişiler tarafından başlatılmıştır.²² Birleşik (Uniate) kilisesinin kurulması ile birlikte, Latin medeniyetiyle temasa geçen bu kesim kullandıkları dilin bir Latin dili olduğunu ve Romence konuşan bütün halkların, gerçekte ortak Latin kökenli bir halk olduğunun farkına varmışlardır.²³ Nitekim Romen hareketinin başlıca siyasal belgesi olan ve Romenlerin dördüncü bir ulus olarak tanınmasını ve eşit temsilini talep eden 1791 tarihli dilekçe (*Supplex Libellis Valachorum*), Romen entelektüel ve din adamlarınca desteklenen bir ulusal program olarak Transilvanya Meclisine sunulmuş, ancak reddedilmiştir.²⁴

Romenlerin bu konudaki bir ikinci girişimi 1848 yılında olmuştur. Habsburg Monarşisi'nin Macarlara karşı izlediği baskıcı ve ayrımcı politikalar²⁵ 1848 Macar Devrimi'ne yol açacak bir Macar hareketinin doğmasına yol açmıştır. Transilvanya ve Voyvodina gibi Macar olmayan nüfusa sahip bölgeleri de içeren büyük Krallık tacı topraklarını hedefleyen Macar hareketi 1848'de Macaristan'ın bağımsızlığının yanı sıra Transilvanya'nın Macaristan ile birleştiğini ilan etmiştir. 1848 Macar Devrimi'nden sonra Romenlerin Transilvanya'da dördüncü bir ulus olarak tanınma yönündeki bu ikinci girişimleri Macar devrimci

¹⁶ Jelavic, a.g.e., p.238.

¹⁷ Jelavic, a.g.e., p.238; Mitu, a.g.e., p.248.

¹⁸ 1729-1751 tarihleri arasında Birleşik (Uniate) kilisesi'nin piskoposu olan Ion Inochentie Clain, Transilvanya Romenlerinin haklarını dile getiren en önemli şahsiyettir. Bkz.Jelavic, a.g.e., p.239; ayrıca bkz. Mitu, a.g.e., p.244.

¹⁹ Britanica, c.11, s.312, Erdel mad.

²⁰ Jelavic, a.g.e., p.238-239.

²¹ Kiraly, a.g.e., p.19.

²² Jelavic, a.g.e., p.239.

²³ Mitrany, a.g.e., p.4.

²⁴ Jelavic, a.g.e.,p.239-240.

²⁵ Macaristan'ın devlet destekli sanayileşme politikasının dışında bırakılması; Almancanın resmi dil haline getirilmesi; Macaristan'daki yönetim birimlerinin merkeze bağlanması, Macaristan Meclisi'nin Macaristan'ı ilgilendiren bir çok kararda devre dışı bırakılması, v.b. ,bkz. Kiraly, a.g.e., p.219.

hükümeti tarafından reddedilince Romenler, Macar despotizmini reddedip Avusturya tacına bağlılıklarını ilan ederek Macar devrimci hareketinin bastırılması ve Habsburg Monarşisi'nin yeniden kurulması sürecine destek vermişlerdir. Ancak bu destek konumlarını yükseltmeye yardımcı olmamıştır. Macar devrimci hareketinin bastırılması sonrasında on yıl kadar süren ve Transilvanya'nın otonomisini kaldıran Viyana merkezli 'Bach sistemi' altında Romenlerin otonom bir Transilvanya içinde dördüncü bir ulus olarak tanınma talepleri Viyana'dan destek görmemiştir. Romenlerin asıl başarısı 1863'te gerçekleşmiştir. 1859'da 'Bach sistemi'nin kaldırılarak bir tür Anayasal yönetimin kurulması ve Transilvanya'da yeniden otonom bir yönetime geçilmesi sonrasında Romenler dördüncü bir ulus olarak tanınma ve Transilvanya meclisinde temsil edilme hakkı elde etmişlerdir. Bunun yanı sıra Birleşik(Uniate) ve Ortodoks kiliseleri diğer dört kilise ile eşit düzeye getirilmiş, Romen Ortodoks kilisesi Sırp Patrikliği'nden ayrılarak kendi metropolitlik ve piskoposluğunu kurmuştur. Daha da önemlisi Romen dili, Almanca ve Macarca ile eşit düzeyde kabul edilmiştir. Böylelikle Transilvanya Romenleri tarihlerinde ilk kez bölgedeki diğer uluslarla yasal olarak eşit duruma gelmiştir. Ancak 1867 'de İkili Monarşi(Avusturya-Macaristan İmparatorluğu)'nin kurulması ve Macaristan'a bağlı bir vilayet haline getirilen Transilvanya'nın otonomisinin sona ermesi ile birlikte Romenler Macaristan krallığı içinde % 15'lik bir azınlık konumuna düşmüşlerdir. Budapeşte'de alınan kararları düzeltmek için Viyana'ya başvurma haklarını da yitirmişler ve mücadelelerini artık sadece Budapeşte yönetimine karşı vermek zorunda kalmışlardır.²⁶

İkili Monarşi (Avusturya-Macaristan İmparatorluğu) Döneminde Transilvanya

İkili Monarşi döneminde iç işlerinde tam bağımsız olan Macaristan Krallığı'nın uluslar konusunda getirdiği en önemli düzenleme 1868'de Macaristan parlamentosunda kabul edilen 'Uluslar Yasası' (On dördüncü Yasa) olmuştur. Tüm Macaristan vatandaşlarının eşitliğini ve belirli ulusallıklara tanınan özel ayrıcalıkların kaldırıldığını ilan eden bu yasa azınlık haklarına ve dillerine kültürel ve siyasal yaşamın her alanında resmen özgürlük tanımakla birlikte Macar Krallık tacı altında 'Tek ve bölünmez bir ulusun, Macar ulusunun olduğu' ilkesini benimsemiştir. Azınlık haklarının çok sınırlı uygulandığı bu dönemde izlenen ve daha çok sınırlı bir orta sınıf üzerinde etkili olan Macarlaştırma politikaları²⁷ diğer azınlıklarda (Sırp, Slovak, Hırvat) olduğu gibi büyük çoğunluğu kırsal kesimde

²⁶ Jelavic a.g.e., p.240-243

²⁷ Parlatentonun Macar çoğunluklu yapısından güç alan liberallerin uyguladığı siyasalar altında, Romen ve Slovak köylerindeki de dahil olmak üzere bütün ilkokullardaki öğretmenlerin Macarca bilmesi zorunluluğu getirilmiştir. Ortaokullar temel olarak Macar kurumlarına uygun bir biçimde kurulmuştur. Kısa sürede bütün kamusal duyurular, cadde, posta ve demiryolu ile ilgili işaret levhaları Macarca olmuştur. Buna ilaveten Macar köylülerin Transilvanya'yı kolonileştirmeleri ve Macar yanırımcıların urada endüstriyi geliştirmeleri teşvik edilmiştir. Bkz. Jelavic, a.g.e., s.243-244

yaşayan Romenler arasında da²⁸ büyük tepki doğurmuştur.²⁹ Macarlaştırma politikasına karşı en ciddi mücadeleyi 1881 yılında kurulan Romen Ulusal partisi vermiştir. İkili Monarşi içinde kalmak koşulu ile ulusal kimliklerinin tanınması, özerk bir Transilvanya içinde diğer halklarla eşit statü elde edilmesi mücadelesini vermiştir. Birinci Dünya Savaşı'na kadar geçen süre içinde Macarlaştırma politikalarının artması³⁰, Transilvanya 'daki Romen ulusal bilincinin gelişmesine ve keskinleşmesine katkıda bulunmuştur. Ancak bu hareket, Birinci Dünya Savaşı başlayana dek esasen otonom bir Transilvanya içinde tüm uluslara nüfusları ile orantılı siyasal konumların sağlanması amacını takip etmiş ve bu amacın gerçekleşmesi için İkili Monarşi'nin sürdürülmesi ve reforme edilmesini savunmuştur.³¹

Macar hükümetinin başını ağrıtan Transilvanya sorunu Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesi ile birlikte, bölgedeki gelişmeleri ilgiyle izleyen Romanya devletinin birincil ulusal meselesi haline gelmiş ve bu savaş Transilvanya'yı da içine alan 'Büyük Romanya' hayalinin gerçeğe dönüşmesinde önemli bir başlangıç olmuştur. Bu hayal esasen Romanyalı ulusçular arasında yeşerip gelişmiş bir ideal idi. Ancak bunun siyasal bir programa dönüşmesi savaşın patlak vermesi ile gerçekleşmiştir. Olgunlaşmış Romen ulusçuluğunun önemli bir parçası olan bu idealin siyasal, ekonomik ve düşünsel bileşenleri savaş sonrası yaratılan Büyük Romanya devletinde azınlıklara yönelik Romen politikalarında da belirleyici olmuştur. Romen ulusçuluğunun savaş sonrası Romanya devleti içinde artık azınlık konumuna düşmüş olan Transilvanyalı Macarlar üzerindeki etkisine geçmeden önce Romen ulusçuluğunun gelişimine ve bu ulusçuluğun temel karakteristiklerine göz atmak gerekir.

²⁸ Bu dönemde Transilvanya'da bir buçuk milyon romen vardı ve bölge nüfusunun %55'ini oluşturmaktaydı. Macarlar ve Seklerler nüfusun %34'ünü, Almanlar ise %9'unu oluşturmaktaydı. Transilvanya dışı bölgelerde yaşayan Romenlere gelince, bunlar Szatmar/Şatunmare, Marmaros/Maramures ve Bihar/Bihor'da toplam nüfusun %37'sini; güneyde Banat'ta nüfusun %42'sini; Budapeşte'de nüfusun %20'sini; Bukovina nüfusunun %35'ini oluşturmaktaydılar. Bu oranlarla Macaristan'da toplam Romen nüfus üç milyonu bulmaktaydı. Bkz. Castellan, a.g.e., s.403

²⁹ Britanica, c.21, s.215, Macaristan mad.; ayrıca bkz. Jelavic, a.g.e., p.244

³⁰ 1907 tarihli yeni eğitim yasası ile tüm okullarda öğretmenlerin iyi derecede Macarca bilmesi, Macar yurtseverliğinin öğretilmesi koşulu getirilmiştir. Okul bitiminde öğrenciler halen Macarca bilmiyorlarsa öğretmenler okuldan uzaklaştırılacaktı. Romen kilise okullarında öğretmen maaşları kilisenin karşılayamayacağı kadar yükseltilerek bu eğitim kurumları çökertilmeye çalışılmıştır. 1909'da yeni bir önlem olarak Romen ortaokullarında dinsel eğitimin Macarca olması zorunluluğu getirilmiştir. 1912'de Vatikan, Macarların 83 adet papa idaresindeki mülklerinin Romen Birleşik (Uniata) Kilisesinden uzaklaştırılma taleplerini kabuletti. Bu bölgeler yeni oluşturulan Macar-Yunan Katolik Piskoposluğunun kontrolü altına konuldu. Ayin dili Bizans Yunancası olacaktı. Ancak din adamları bu dili öğrenene kadar ayin dili Macarca olacaktı. Bkz. Jelavic, a.g.e., p.245; Castellan, a.g.e., s.390

³¹ Jelavic, a.g.e., p. 246; Fischer-Galati, "Romanian Nationalism", Nationalism in Eastern Europe, ed.by Sugar, Peter and Lederer, Ivo J., univ. of Washington Press, p.390

Romen Ulusçuluğunun Gelişimi

Büyük Romanya'nın kurulması ile sonuçlanacak olan Romen ulusçuluğu, tarihsel olarak iki ayrı koldan gelişmiştir. Bunlardan birisi Transilvanya Romenleri arasında gelişen Romen ulusçuluğudur, diğeri ise 19.yüzyıl sonlarında bağımsız Romanya devletini oluşturacak olan Eflak (Wallachia) ve Boğdan(Moldavya) prensliklerinde gelişen Romen ulusçuluğudur. Her biri kendi sosyo-politik koşulları içinde birbirinden bağımsız olarak gelişen ve farklı özellikler gösteren bu iki hareket 19.yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren bir etkileşim içine girmiş ve izleyen yüzyıllar boyunca olgunlaşmış Romen ulusçuluğunun karakteristik özelliklerini belirlemiştir.³²

Transilvanya'da Romen Ulusçuluğu

Transilvanya Romenleri arasında ulusçuluğunun gelişimi ulusal geçmişin keşfi ile başlamıştır. Ancak bu keşif siyasal güdülerle değil, Latinist okulun Antik Roma'ya kadar geriye giden filolojik çalışmalarının bir neticesi olmuş ve başlangıçta siyasal ve sosyal adalet düşüncesine yer veren siyasal bir doktrin olma özelliği taşımamıştır. Bu filolojik bulgular 18. yüzyıl ortalarından itibaren siyasal bir ifade kazanmış, Latince lisanını kullanmaları nedeniyle Romen ulusa kronolojik öncelik tanıyan ve sonradan gelenlerin Romenlerin haklarını gaspettiğini vurgulayan muhafazakâr bir özellik taşımıştır. Bu siyasal söylem en iyi şekilde İmparator Leopold'a sunulan 1791 tarihli dilekçede (*Supplex Libellus Valachorum*) dile getirilmiştir. Dilsel ve bölgesel kökenli coğrafi bir topluluk (natio) olarak Romenlere Transilvanya içinde diğer uluslar (ortaçağ ulusları) ile eşit haklar talep eden bu dilekçe, esasen köylülüğün henüz bir ulusa ait olmadığı dar ortaçağ kavrayışı içinde, Romen ulusu olarak kastedilen Romen burjuvazisi, yüksek din adamları sınıfı ve burjuva entelektüellerinin Macar ağırlıklı oligarşiye tedricen dâhil edilmesini, Transilvanya kurumlarında siyasal temsil hakkını elde etmesini ve ayrımcı uygulamalardan kurtarılmasını ifade etmekte idi.³³ 1830 sonları ve 1840'lardan itibaren ise bu hareket Romen entelektüel ve orta sınıfının siyasal hakları ve köylülüğün özgür bırakılmasını vurgulayan ve bu bağlamda Hapsburg İmparatorluğu içinde bir 'sosyal reform' gerçekleştirilmesini nihai amaç edinen bir hareket olma özelliği kazanmıştır.³⁴ Kısacası 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Transilvanyalı Romen ulusçuların ideolojisi Latinist gelenekten, *Supplex Libellus Valachorum*'dan ve Hapsburg Monarşisi içinde dolaşan çeşitli sosyo-politik reform planlarından türetilmiş bir özellik taşımıştır.

Eflak(Vallahya) ve Boğdan(Moldavya) Prensliklerinde Romen Ulusçuluğu

16. yüzyıldan 19.yüzyıl sonlarına kadar Osmanlı İmparatorluğu'na bağlı prenslikler olarak yönetilen Eflak(Vallahya) ve Boğdan (Moldavya)'da ise

³² Fischer-Galati, a.g.e., p.376

³³ Fischer-Galati, a.g.e., p.375

³⁴ Fischer-Galati, a.g.e., p.381

Transilvanya'dan farklı olarak daha dar bir Romen ulusu kavramı hâkim olmuştur.³⁵ 19.yüzyıl sonlarına kadar birbirinden ayrı siyasal birimler olarak yönetilmesi, büyük toprak sahibi Romen toprak soyluların (boyarlar) Osmanlı devleti adına Romen köylülerden vergi toplayan görevlilere dönüşmesi ve bunun köylülerin Romen toprak soylulara olan geleneksel bağlılıklarını ortadan kaldırması³⁶ 18. yüzyıl başlarından itibaren yüzyıl kadar süren Fenerli Yunan ailelerin (Phanoroit) siyasal hâkimiyeti, uzun süre devam eden Osmanlı ve kimi zaman Osmanlı-Rus ortak egemenliği ve bunun yarattığı çatışma ve çıkar ilişkileri gibi etmenler bu prensliklerde gelişen Romen ulusçuluğuna farklı bir renk vermiştir. Bu topraklarda Romen ulusçuluğu olarak bilinen hareketi ilk dile getirenler Romen toprak soyluları (boyarlar/Romen aristokrasisi) olmuştur. Bu hareket esasen 18. yüzyıl başlarından itibaren prenslerin Osmanlı başkenti tarafından bölgedeki büyük toprak sahibi Fenerli Yunan aileler arasından atanması uygulamasına karşı Romen toprak soylular arasında gelişen bir tepki şeklinde ortaya çıkmıştır. Fenerli Yunan ailelerin siyasal hâkimiyetine karşı gelişen bu tepki ilk kez 1791 yılında Romen toprak soyluların, prenslerin yerli boyarlar arasından seçilmesi ve Osmanlı ticaret tekellerinin kaldırılması gibi talepleri içeren 'geleneksel reform' taleplerinde dile getirilmiştir. Daha çok Romen üst aristokrasisi için diğer bütün grupları dışlayan ayrıcalık ve hakları dile getiren bu talepler başlangıç halindeki Romen ulusçuluğunun temel özelliğini oluşturmuştur. Romen ulusçuluğu olarak bilinen bu hareketin öncüleri olan boyarlar Fransız aydınlanma teorilerinden ödünç aldıkları bulanık ya da belirsiz bir doğal haklar ve ulusallık ilkesine 'Romen ulusu' adına kendi dar sınıf görüşlerini ifade etmek için müracaat etmişlerdir. Bunun dışında ne Romenlerin ortak Latin kökenlerinden, ne Romen vilayetlerin birleşmesinden ne de büyük bir Romanya'nın yaratılmasından bahsedilmediği gibi yabancı boyunduruğundan kurtulmak gibi bir çaba da henüz ortaya çıkmamıştır. Tam aksine gerekirse Rus hâkimiyetinin kabulü pahasına Türk ve Yunan hâkimiyetinden kurtulmak gibi acil bir amacı dile getirilmiştir.³⁷ Nitekim 1821 yılında Yunan Ortodoks ve Phanariot liderlerin Osmanlı Sultanına karşı gelişen harekette prensliklere öncülük etmek girişimlerine karşı Romenlerin kayıtsız kalmaları bu sınıfın Yunan siyasal hâkimiyetinden özgürleşme isteğinin bir belirtisi olmuştur.³⁸

Prensliklerde başlangıç halindeki Romen ulusçuluğunun bu özelliği 1830'lu yılların sonlarına kadar devam etmiştir. 1820'li ve 30'lu yıllar, gittikçe artan Rus etkisi altında, Romen toprak soyluların 'geleneksel reform' beklentilerini karşılayacak siyasal ve ekonomik gelişmelere sahne olmuştur. Fenerli Yunan ailelerin siyasal hâkimiyetine son verilmesi, ardından Rus empozeli 'Organik Yönetmelikler' altında bir tür anayasal monarşilere geçilmesi Romen aristokrasisinin sı-

³⁵ Fisher-Galati, a.g.e., p.375

³⁶ Schopflin, George "Transylvania: Hungarians Under Romanian Rule", Borsdoy, Stephen, *The Hungarians: A Divided Nation*, New Haven, Yale Center for International and Area Studies, 1988, Yale Russian and East European Publication, <http://www.hungarian-history.hu/lib/bors13.htm>

³⁷ Fischer-Galati, a.g.e., p.375

³⁸ Breuilly, John, *Nationalism and the State*, Manchester University Press, Great Britain, 1982, p.105

nıfsal çıkarlarına hitap eden gelişmeler idi. Ancak, gerek olağanüstü meclislerdeki ağırlıklı konumları, gerekse tarımın kapitalistleşmesi sonucu ekonomik alandaki tekel konumları nedeniyle büyük toprak sahiplerini ülke yönetiminde söz sahibi yapan Rus hegemonyasına dayalı bu aristokratik oligarşik yönetim, kırdaki kapitalizmden zarar gören küçük toprak sahibi Romenler (alt boyarlar) arasında, 'Rus karşıtı' ve kitlelerin geliştirilmesi ve ulusal özgürlük davasına kazanılmasını vurgulayan 'sosyal reform' yanlısı bir hareketin doğmasına yol açmıştır.³⁹ Romen ulusçuluğunun bu yeni karakteri bu dönemde Transilvanya'daki Romen ulusçuluğu ile bir benzerlik göstermiştir. 1930 ve 40'lı yıllarda gelişen bu hareketin öncüleri çoğu yurt dışında eğitim almış, Alman ve Fransız fikirlerinden etkilenmiş Romen aydınlar idi ve ortaya çıkan iki temel eğilim olgunlaşmış Romen ulusçuluğunun ana karakteristiklerini belirleyecekti. Bunlardan bir tanesi Fransız devrimci fikirlerinden etkilenmiş olan Parisçi aydınların temsil ettiği, Batı Avrupa deneyimi üzerine temellenmiş, hızlı kentleşme ve endüstrileşme gibi radikal hedeflere yönelmiş Avrupacı hareket idi. Bu eğilim toplumsal hiyerarşide konumları güvenli olmayan ve eski geleneksel boyarlarla çok az ortak yönlere sahip olan Eflaklı boyarların tedricen şehir bürokratlarına dönüştüğü ve sınırlı bir burjuva orta sınıfı biçimlendirdiği Eflak'ta etkin idi. Diğer ise ihtiyatlı bir Alman gelişmeciliği düşüncesinden etkilenmiş olan aydınların temsil ettiği, Romanya'nın tarihsel geçmişi üzerine temellenen, geleneksel sosyal yapıların korunması ve romantik, folklorik ve ulusal kültürel değerlerin yeniden canlandırılmasını vurgulayan gelenekçi hareket idi. Bu hareket ise güçlü toprak sahiplerinin bulunduğu Boğdan'da etkindi.⁴⁰ Bu iki eğilim 1848 devrim hareketleri sırasında belirgin olarak ortaya çıkmıştır. Eflak'taki ulusçu önderler açık bir biçimde Rus hakimiyetinden özgürleşme, köylülüğün hürriyetine kavuşması, yükselen burjuvazinin ilerletilmesini hedefleyen kapsamlı ama yüzeysel bir 'sosyal reform' düşüncesini öncelikli olarak savunurken, Boğdan'daki önderler sosyal reformların yanı sıra, öncelikli olarak tarihsel geleneğin yeniden kurulması ve iki prensliğin liberal bir devlet içinde birleşmesinden yana idiler. Ön gördükleri bu liberal devlet içinde yönetici boyar oligarşisi, aristokrasinin liberal genç üyelerini kendi yerlerine geçireceklerdi.⁴¹

Ancak, 1848 devrimci hareketlerinin Osmanlı-Rus ittifakıyla başarısız kılınması Romen ulusçular arasında tarihi Latinist geleneğin prensliklerin daha büyük bir Romanya içinde birleştirilerek gerçekleştirilmesinin Batılı anayasacılığın geliştirilmesinden daha güvenli ve ulaşılabilir bir amaç olarak görülüp, benimsenmesine yol açmıştır.⁴² 1848 başarısızlığının ardından ortaya çıkan bu ortak eğilim, artık 'birleşme' ve 'bağımsızlık' hedefine kilitlenecek olan Romen

³⁹ Masover, Mark, *The Balkans*, The Modern Library, New York, 2000, p.91; Castellán, a.g.e., s.295

⁴⁰ Sabrina, A.-Crisen, M., "National Identity and Cultural Self-Definition: Modern and Post-Modern Romanian Artistic Expression", August, 1999, p.7, <http://www.wilsoncenter.org/topics/pubs/CRISEN55.pdf>

⁴¹ Castellán, a.g.e., s.296-297; Fischer-Galati, a.g.e., p.380

⁴² Fischer-Galati, a.g.e., s.382

ulusçuluğuna 'sosyal reform' yönü zayıf, aristokratik özellikleri güçlü ama aynı zamanda Batılılaşmacı yönünü de içinde taşıyan bir özellik kazandırmıştır. Bu yeni biçimi ile Romen ulusçuluğu Transilvanya'daki Romen ulusçuluğundan farklı bir çizgiye girmiştir. Romen ulusçuluğunun bütün Romenler tarafından kabul edilebilecek tek biçimi olan bu *irredentist* karakteri, 1859'daki birleşme sonrasında resmi bir devlet politikası olarak benimsenmiştir. Sadece ulus ve devlet ile değil aynı zamanda hükümetlerin politikaları ile de özdeşleştirilecek olan Romen ulusçuluğunun bu yeni biçimi, bürokrasinin her türlü eylem ve kararlarını meşrulaştırmada da önemli bir işlev üstlenmiştir.⁴³ 1859'da, liberal kimliği ile bilinen Prens Cuzo'nun liderliği altında gerçekleşen birleşme, 1866'dan itibaren Alman asıllı Prens I.Carol'un liderliği altında devam etmiş ve 1878 yılında bağımsızlığın elde edilmesi ile sonuçlanmıştır. Tüm bu süreç boyunca politik yaşamın iki kanadını oluşturan gelenekçi muhafazakârlar ile 1848 devrimci ideallerini temsil eden reform yanlısı liberallerin 'birlik' ve 'bağımsızlık' hedefine kitlenmiş olmaları, köylülerin toprak açlığını giderecek kapsamlı bir toprak reformunun yapılmasını engellemiştir. Nitekim 1864 tarihli toprak reformu sonrasında bile Romanya büyük toprak sahiplerinin ülkesi olmaya devam etmiştir. Yaptığı toprak reformu ile büyük toprak sahiplerinin tepkisini çeken Prens Cuzo'nun⁴⁴ bir muhafazakâr-liberal koalisyon tarafından iktidardan indirilmesi ve yerine Fransa'nın önerdiği ve muhafazakâr fikirleri ile bilinen Alman asıllı I.Carol'un prens olarak seçilmesine verilen ortak destek siyasal demokrasi ve halk egemenliği üzerindeki teorik bahislerden daha fazla olarak Romen ulusçularının gerçek değerlerini temsil etmiştir⁴⁵; bu da birliğin sürdürülmesi ve bağımsızlık hedefine ulaşılması idi. I.Carol'un 1831 Belçika modelinden esinlenerek hazırlanmış olduğu liberal yönelimli 1866 Anayasası bir yandan ekonomide modern endüstri ve kredi sistemini getiren hükümleri, diğer yandan ise Latinist kökenleri vurgulayan Fransız kültürüne olan hayranlığın bir ifadesi olarak batı tipi yönetim kurumları ile Romen ulusçuluğunun batılılaşmacı yönünü de ortaya koymuştur.⁴⁶ Ancak 1866 Anayasası altında Romanya'daki politik yaşam tüm batılı özelliklerine rağmen Balkanlı özelliklerini de içinde taşımıştır. Seçim sisteminin belirli miktarda vergi ödeyenler için geçerli olduğu bir yapıda politik hayat toprak sahibi zenginlerin yönetiminde kalmaya devam etmiş, nüfusun büyük çoğunluğunu oluşturan çiftçi ve köylüler arasındaki huzursuzluklar artmıştır. 1866 Anayasası'na göre Hristiyan olmadıkları için vatandaşlık hakkı bulunmayan ve bu nedenle toprak sahibi olamayan Yahudi nüfusun kent ekonomisi içinde artan ağırlıklı rolü Romen halkın memnuniyetsizliğine yol açmıştır. Zaten Romen asıllı olmadığı için durumu şüpheli olan Alman Prens I.Carol'un Yahudileri desteklemesi, Yahudilerin Romen halkın ve Romanya'nın siyasal hırslarının düşmanları olarak damgalanmasına yol açmıştır. Eski geleneksel

⁴³Sugar, Peter, "Nationalism in Eastern Europe", , *Nationalism* (eds.)by Hutchinson, John and Smith D., Anthony, Oxford University Press, 1994, p.175

⁴⁴ Masover, a.g.e., p.91

⁴⁵ Fischer-Galati, a.g.e., p.385

⁴⁶ Sabina-Crisen, a.g.e., p.6-7

Hristiyan anti-semitizmin yerini alan, bu ekonomik anti-semitizm özellikle, küçük kent burjuvazine dayanan liberallerin durumunda Romen ulusçuluğunun önemli bir bileşeni olarak yer almış ve Yahudileri, Almanları ve Almancı boyarları köylülerin kötü koşullarından ve kitlelerin genel yoksulluğundan dolayı suçlamakta birleşen din adamları ve köylülerin siyasal desteği kazanılarak meşrulaştırılmaya çalışılmıştı. Nitekim, 20.yüzyıl şoven Romen ulusçuluğunun en önemli ilham kaynağını oluşturacak olan dönemin ulusal şairlerinden Mihai Eminescu, Romen ulusunun sorunlarından Fransız kurumlarını, Yahudi işadamlarını ve Avusturya endüstrisini sorumlu tutarken küçük burjuvazinin sosyo-ekonomik hayal kırıklığını da dile getirmeye çalışmıştır. Liberallerin yabancı düşmanlığına dayalı ön yargılarla ve “Romanyalılar için Romanya” şeklindeki belirsiz vaatleriyle beslenmiş olan ulusal söylemleri 1870’ler başında ivme kazanmış ve gerek bağımsızlık mücadelesi sırasında gerekse 1878 bağımsızlığı sonrasında zirveye çıkmıştır. Osmanlı hâkimiyetinin kaldırılmasının getirdiği büyük zafer, Güney Besarabya’nın Rusya’ya kaybedilmesinin sadece Besarabya ile değil dış Romenlerle birleşme arzusunu kamçılama ve 1878 Berlin Kongresi’nde İngiltere ve Fransa’nın Romanya’nın bağımsızlığının tanınmasını Yahudilere vatandaşlık hakkının verilmesi koşuluna bağlamış olması gibi gelişmeler 1878 sonrası Romanyası’nda anti-semitik ve anti-Rus tonları ağır basan yabancı düşmanlığı daha belirgin bir hale getirmiştir.⁴⁷

Bağımsız Romanya Krallığı’nda Romen Ulusçuluğu

Siyasal hayatın burjuvazi ve memurlara dayanan liberaller ile kilisenin desteklediği büyük toprak sahiplerine dayanan muhafazakârlar arasında bölündüğü ve iktidarın iki kesim arasında el değiştirdiği bağımsızlık sonrası Romanyası’nda batılı politik yaşamın Balkanlı özellikleri devam etmiş, seçim sistemi gereği yönetimin zenginlerin kontrolünde olduğu, köylü ve işçilerin siyasetten uzaklaştırıldığı, seçim hilelerinin eksik olmadığı bu biçimsel demokrasi altında, ülkenin karşılaştığı en önemli sosyal ve siyasal sorun, köylü sorunu olmuştur. Liberallerin daha çok sanayi ve ticaret lehine politikalar izlediği bu dönemde, tarımsal üretimin dünya pazarına yönelik olarak yapılması ve köylüler üzerindeki istismarın artması 1907 köylü isyanına yol açmıştır. Büyük toprak sahiplerinin topraklarını köylülere kiralama aracılığı eden Yahudi tüccarlara karşı Boğdanlı köylüler arasında yükselen tepki anti-semitik bir karaktere bürünerek tüm ülkeye yayılan köylü isyanlarına yol açmıştır. İktidardan çekilmek zorunda kalan muhafazakârların yerine geçen liberallerin köylü isyanını şiddet yoluyla bastırması sonrasında kabul edilen sınırlı toprak reformu köylünün 1921 yılına kadar sürecektir. 1907 isyanının, ülkedeki sosyo-ekonomik olumsuzlukların sorumluları tarafından, salt ulusçu amaçlar için bir zafer olarak ya da Romen köylüsünün yabancıların ve Yahudilerin baskılarına karşı vatansever bir mücadelesi şeklindeki yanlış yorumu Birinci Dünya Savaşı

⁴⁷ Fischer-Galati, a.g.e., p.386-387

⁴⁸ Castellan, a.g.e., s.353

arifesinde anti-semitist karakteri daha da belirginleşen Romen ulusçuluğunun radikalleşmesine yol açmıştır. Öte yandan Romen ulusçuluğunun bir başka önemli bileşeni olan *irredentizm* bu yıllarda kitlelerin genel memnuniyetsizliğini yatıştırarak ve kitleleri peşinden sürükleyecek iyi bir politik araç olmuştur. 1913 İkinci Balkan Savaşı'nda Güney Dobruca'nın kazanılmasıyla alevlenen Büyük Romanya hayali Birinci Dünya Savaşı sırasındaki uygun koşulların da etkisi ile Transilvanya'ya yönelik Romen özelemlerini somut politik bir programa dönüştürmüştür. Romanyalı vatanseverler son yüzyıldır Transilvanya'yı da içine alan bir 'Büyük Romanya' devletini gerçekleştirme hayali kurmuş olsalar da ⁴⁹ Hapsburg'un Romanya'nın da içinde yer aldığı Üçlü İttifak sisteminin bir müttefiki olması, Romanya Kralı I.Carol'un köken ve sempati olarak bir Alman Prens olması ve Romanya'nın öncelikli ekonomik sorunları gibi bir takım sınırlamaların varlığı bunun Romanya devletinin resmi politikasının bir parçası haline getirilmesini engellemiştir. Savaş öncesi dönemde Bükreş'te faaliyet gösteren 'Bütün Romenlerin Kültürel Birliği' de görünürde böyle bir politik programı takip etmemekte idi. Ancak Savaşın patlak vermesi ile birlikte bu örgüt 'Bütün Romenlerin Politik Birliği' adını alarak, faaliyetlerini hızlandırmıştır. Başında Transilvanyalı Katolik Romen bir rahibin bulunduğu bu birlik, 'Büyük Romanya'yı gerçekleştirebilecek olan İtilaf devletleri yanında savaşa girilmesini teklif etmiştir.⁵⁰ Monarşiyi ve muhafazakârları her fırsatta dış ve iç politikada ulusal çıkarlar aleyhine hareket etmekle suçlayan Liberaller ise 'Büyük Romanya'nın yaratılmasına yönelik birleşmecî hareketin liderleri olarak bu politik silahı memnuniyetsiz kitlelerin gözünde kendilerini muhafazakârlarla işbirliği yapmaktan aklamak ve onların desteğini kazanmak için kullanmışlardır. Anti-semitizm ve *irredentizm*in yanı sıra bu dönemde Romen ulusçuluğunun bir başka önemli bileşeni anti-bolşevizm olmuştur. 1916 yılına kadar tarafsızlığını koruyan Romanya devleti bir yandan Alman saldırganlığının artması öte yandan İtilaf devletlerinin toprak vaatleri gibi değişen koşullara bağlı olarak savaşa girmiştir. Birinci Dünya Savaşı yıllarında bolşevizmin Besarabya ve Boğdan'a yayılması ve bolşevizmin tarım programının en azından Romen köylüler arasında taraftar bulması 1917 sonlarında, I.Carol'un yerine geçen yeğeni Kral Ferdinand liderliğindeki Romen monarşisini aslında liberallere de (Batinau'ya) aynı derecede pek hoş gelmeyen bir toprak reformu sözü vermeye zorlamıştır. Ama aynı bolşevik tehdid 1918 yılında sosyal reformun önüne geçen 'Büyük Romanya' hayalinin gerçekleştirilmesinde Romen liberal ulusçu lider Batinau'nun eline kullanabileceği iyi bir koz vermiştir. Bolşevizm korkusu içinde olan galip devletlerin 'Büyük Romanya'nın yaratılması planına vermiş olduğu destek karşılığında Batinau, komünizmle mücadelenin şampiyonu olarak, Macaristan ve Besarabya'nın düşman elinden kurtarılması için sosyal reformların ertelenmesi pahasına, müttefiklerin himayesini sağlamıştır. Böylelikle 'Büyük Romanya'nın yaratılması sürecinde olgunlaşmış Romen ulusçuluğunun bir başka önemli bileşeni haline gelen anti-bolşevizm, birleşme döneminde söz verilen sosyal reform-

⁴⁹ Fischer-Galati, a.g.e., p.373

⁵⁰ Castellan, a.g.e., s.404

ların ertelenmesi için iyi bir mazeret olmuştur. Öte yandan anti-bolşevizm iki savaş arası dönemde bolşevik *irredentizmine* karşı 1918 kazanımlarının korunmasında *irredentist* Romen ulusçuluğunun en temel bileşenini oluşturmuştur. 1927 yılına kadar kısa kesintilerle iktidarda olan liberallerin Büyük Romanya içinde Romenlerin üstünlüğü programını ilerletmek için Yahudilik-bolşevizm işbirliği temasını işlemesi ise bu dönemde anti-semitik geleneğin canlı tutulmasını sağlamıştır.

İki Savaş Arası Dönemde Romen Ulusçuluğu

İki savaş arası dönemde, *irredentizm*, anti-bolşevizm ve anti-semitizmle damgalanmış olan Romen ulusçuluğunun bu liberal kullanımının yanı sıra, 1930'lu yıllarda Romen faşizminin yükselişe geçmesi ile birlikte ortodoksizm ile temellendirilmiş anti-semitist ve anti-komünist aşırı sağ biçimleri de ortaya çıkmıştır.⁵¹ Romen ulusçuluğunun bu aşırı biçiminin ortaya çıkmasında 1920'li yıllardan itibaren izlenen ulus-devletin liberal modernizasyonuna yönelik çabaların ekonomik ve siyasal krizlerle sonuçlanmış olması büyük rol oynamıştır. Bu gelişme büyük toprak sahiplerini temsil eden muhafazakârların toprak reformu nedeniyle siyaset sahnesinden silindiği, bütün erkekler için eşit oy ilkesinin getirildiği (1923) yeni Romen siyasal hayatında ortaya çıkan endüstrileşmeci liberal kanat ile köylücü reformist kanat ayrışmasında köylücü kanadın, 1930'lu yılların kriz ortamında aldığı aşırı sağ uç biçimdir. Savaş sonrası ortaya çıkan siyasal ayrışmada Transilvanya kökenli Romen ulusçuluğunun temsil etmiş olduğu 'sosyal reform' düşüncesinin etkisi büyük olmuştur. Ayrıca Transilvanya'daki Romen ulusçuluğu kendi sosyo-politik koşulları içinde Romanya'dakinden farklı olarak anti-semitist, anti-Rus ve anti-bolşevik tonları hiçbir zaman içinde taşımamıştır. Birinci Dünya Savaşı bitiminde Transilvanyalı Romen liderlerin Romanya ile birleşmeyi 1917'de söz verilen toprak reformu ve ayrıca azınlıklara geniş haklar verilmesi gibi reformların gerçekleştirilmesi şartına bağlamış olması (1918 tarihli Alba Iulia Kararları) savaş sonrası Romanyası'nda devletin birliği ve bütünlüğünün korunması konusunda ortaya çıkan temel siyasal ayrışmanın eksenini de belirlemiştir. Bu eksenlerden birisi 'Büyük Romanya'nın mimarı olan *irredentist* liberallerin ulusal burjuva sınıfı yaratmak üzere; yükünü köylülerin çektiği ve yabancı sermayenin olabildiğince uzak tutulduğu hızlı bir endüstrileşme programında belirginlik kazanmakta idi. Diğeri ise 'Büyük Romanya'nın sürdürülebilirliğini ulusal ve bölgesel farklılıkların uzlaştırılması ve zengin ve birleşik bir ülkenin yaratılmasında gören Ulusal Köylü Partisi'nin⁵² demokratik sosyal reform ve tüm vatandaşlar için adalet düşünceleri ile bezenmiş, güçlü bir köylü orta sınıfı yaratma programında somutluk kazanmıştır. Bu ikincisi, köylüler tarafından olduğu kadar vatansever ve toplumsal ilerlemeci aydın ve profesyo-

⁵¹ Fischer-Galati, a.g.e., p.391

⁵² Transilvanya kökenli Romen Ulusal Partisi ile yeni kurulan Köylü Partisi'nin 1925'de birleşmesi neticesinde ortaya çıkmıştır.

neller arasında destek bulmuştur.⁵³ 1919 genel seçimleri sonrasında Transilvanya temelli Romen Ulusal Partisi ile yeni kurulan Köylü Partisi'nden oluşan iktidar koalisyonunun hazırladığı ve muhalif çevrelerin tepkisini çeken geniş kapsamlı toprak reformu, o sırada sosyalistlerin örgütlediği grev dalgasının yükselmesini bahane eden monarşinin parlamentoyu feshetmesi neticesinde hayata geçirilememiştir. Yenilenen seçimlerle iktidara gelen Halk partisi'nin hayata geçirdiği 1921 tarihli toprak reformu ise, büyük toprak sahipleri elinde toplanmış bulunan arazilerin %68'ini devletleştirerek çiftçilere dağıtmakla birlikte bunun yeniden satışını kanunen yasaklayarak, bir anlamda köylünün özgür gelişimini engellemiştir. 1921 Toprak Reformu aynı zamanda bolşevizm tehlikesine karşı bir önlem olarak da düşünülmüştür. Toprak reformuna ilişkin bu gelişmelere ilaveten 1922-1927 tarihleri arasında iktidarda bulunan libarellerin hızlı endüstrileşmeye yönelik ulusçu ve merkezileştirici politikalarının gittikçe fakirleşen köylüler arasında yarattığı hoşnutsuzluk, 1928 genel seçimlerinde Romen ulusal Partisi ile Köylü Partisi'nin birleşmesi (1925) neticesinde kurulan Ulusal Köylü Partisi'ni iktidara getirmiştir. 1933 yılına kadar iktidarda kalan Ulusal Köylü Partisi'nin, bir yandan güçlü bir köylü orta sınıf yaratmak adına toprakların yeniden satışına yasal izin çıkarması, küçük toprak sahibi köylülerin topraklarını daha zenginlere satarak bu topraklarda işçileşmesine ve geniş bir tarım işçisi sınıfının doğmasına yol açarken, öte yandan yabancı sermaye girişine kapıların açılması özellikle endüstriyel alanda yabancı sermayeye bağımlılığın artması ile sonuçlanmıştır.⁵⁴ Bu iki siyasal eksenin temsil ettiği *irredentizm* ve vatanseverliğin tek başına ülkenin sosyal gerilimlerine yanıt vermekteki başarısızlığı 1930'lu yıllarda ortaya çıkan faşist *Demir Birlik* hareketinin yatıştırıcı etkisini belirginleştirmiştir. Romen ekonomisinin tarımsal ekonomiden kapitalist bir yapıya geçiş sürecinde, gerçek anlamda bir Romen orta sınıfının yokluğu, ekonominin neredeyse yabancı hâkimiyetinde olması, yönetici liberal bürokrasideki çöküşle birleşmiş gerilik, büyük çoğunluğu tarım nüfusu olan bir ülkede demokratik ve burjuva değerlerin üst sınıflar tarafından ithali, zaten güç durumunda olan köylünün mali temellerini yıkacak olan zoraki idari ve ekonomik merkezileşme, sermayenin birkaç elde toplanmasının kırsal ve kent nüfusları arasındaki sosyal farklılaşmayı keskinleştirmesi gibi olumsuzlukların yanı sıra, neredeyse bir *rotasyona* dönüşmüş olan iktidar değişimlerinin zemin bulduğu biçimsel bir demokrasinin varlığı gibi olumsuzluklar küçük burjuva ve Romanya için kapitalist modelin etkinliğini sorgulayan muhafazakâr entelektüeller arasındaki huzursuzluğu tımandırılmış bu da aşırı ulusçuluğu ve yabancı düşmanlığını körükleyerek faşist ve diktatoryal eğilimlerin artmasına katkıda bulunmuştur. İktidar için mücadele edecek çok az sayıda güçlü çıkarların bulunduğu, küçük işçi sınıfı nedeniyle anti-köylü ve anti-ulusçu biçimiyle Marksizmin pek fazla başvurulmuş bir ideoloji olmadığı ve buna karşın görece az sayıdaki komünistlerin ise düşman azınlıklar olarak görülen Yahudiler, Macarlar ve Ukraynalılardan oluştuğu bir ortamda gelenekçi muhafazakâr çizginin temsil ettiği Romen faşizmi kendine önemli bir muhalefet zemini bulmuş-

⁵³ Watsons-Seton, Hugh, *Eastern Europe Between the Wars 1918-1941*, p.200-202

⁵⁴ Watsons-Seton, a.g.e., p. 202-203

tur. Birinci Dünya Savaşı sonrası izleyen ilk yirmili yıllarda Batıcuların rasyonalizmine ve bilimsel pozitivistliğine muhalefet eden muhafazakârların fikirlerinde yeni olan şey, Doğu Hristiyanlık maneviyatı olmuştur. Bu hareketin partileşmesindeki ilk adım Profesör Cuzo'nun 1923 yılında kurduğu Hristiyan Ulusal Savunma Birliği idi. Cuzo ulusçu ve anti-semitist tezlerini Ulusal Köylü Partisi lideri Ion Mihalache ve çevresini de etkileyen bir 'köycülük' politikasıyla birleştirmiştir. 1926 genel seçimleri sonrasında ise parlamentoda on milletvekili ile temsil edilmiştir.⁵⁵ Profesör Cuzo, upkı 19. şairlerinden Mihail Eminescu gibi sınıfsal çatışmaları reddeden bunun yerine hiyerarşik bir toplum düzenini öngören muhafazakâr düşünce geleneğini temsil etmiştir. Aynı çizgide gelişen bir başka hareket ise ilham kaynağını Mihail Eminescu ile Profesör A.C. Cuzo'nun fikirlerinde bulan faşist *Demir Birlik* hareketi olmuştur. 1930'lar başında ortaya çıkan faşist *Demir Birlik* hareketinin temsil ettiği Romen faşizmi Anti-semitik, anti-komünist, ırkçı, romantik ve şoven özelliklerinin yanı sıra ortodoksist bir özellik de taşımıştır. Romen halkın tarihsel sürekliliğinin en önemli unsurlarından birisi olarak görülen Ortodoks Hristiyanlık böylelikle Romen faşist ideolojinin zorunlu bir bileşeni olmuştur. Nitekim *Demir Birlik* hareketinin esasen 'Mikail Peygamber Lejyonu' olarak adlandırılmasının nedeni de bu hareketin doğu Hristiyanlık maneviyatından beslenmiş olması idi. Romen faşizminin en ayırt edici özelliğini oluşturan ortodoksizm, dinsel inancın güçlü olduğu geniş kırsal kesimlerin desteğini sağlamak için kullanılmıştır. Ortodoksluk ile köy arasındaki çok yakın ilişki ise Birinci yüzyılda Hristiyanlığın Daçya'ya gelişine kadar geri giden ve Romenliğin 'biz Ortodoksuz çünkü Romeniz ve biz Romeniz çünkü Ortodoksuz'⁵⁶ şeklinde Ortodoksluk ölçütü ile ölçüldüğü bir özelliğe sahip idi. Ortodoksist geleneğin temsilcileri Romen liberalleri modern şehir ruhunu partriarkal Romen köy dünyasına tanıtmakla ve bilimsel pozitivistliğin hakim olduğu cılanmış bir medeniyeti empoze etmekle suçlanmışlardır. Romenlerin kurtuluşunu Doğu geleneği üzerine temellenmiş manevi yaşamın canlandırılması anlamında yerli özelliklere ve yerli ruha geri dönmekte bulan Ortodoksistler organik yaşamı birincil olarak destekleyen köy yaşantısı içinde Romen kültürel mirasının ve ulusal kimliğinin tek koruyucusu olan köylüleri⁵⁷ bu hareketin en dinamik gücü olarak görmüşlerdir. Öte yandan bu hareketin köylülüğün baskın olduğu yerler dışında desteğini genişletmesinde örneğin Transilvanya'da daha etkili olacak bir 'sosyal reform' düşüncesinin yanı sıra, kentlerdeki küçük işçi sınıfını etkileyecek çeşitli 'korporatist ekonomi' düşünceleri büyük rol oynamıştır.⁵⁸ Corneliu Zelea Codreanu liderliğindeki *Demir Birlik* hareketinin temel mesajı Yahudiler ile Yahudi taraftarı siyasetçilerin zarara uğrattığı mevcut sosyo-ekonomik ve siyasal düzenin tasfiye edilerek yerine, gerekli sosyal reformları yapacak, kitlelere varlık ve saygınlık kazandıracak, Romenleri devlet ve toplumun en tepesine ulaştıracak yeni bir düzenin kurulması idi. 'Bü-

⁵⁵ Castellan, a.g.e., s.438

⁵⁶ Sabina-Crisen, a.g.e., p.12

⁵⁷ Sabina-Crisen, a.g.e., p.12

⁵⁸ Breiully, a.g.e., p.266

yük Romanya'nın sürdürülmesini destekleyen ve Yahudi-komünizmi ile savaşan tüm ulusçu doktrinleri onaylarken, aynı zamanda Yahudiler ve onların destekçileri dışındaki bütün azınlık unsurlarla uzlaşma yolunu aramakta idiler. Etnokratik- korporatist bir Romanya devletinin yaratılması düşüncesine destek veren birçok Ortodoks ilahiyatçı ve din adamı da Ortodoks Hristiyanlığın bu şekilde siyasallaştırılması girişimine destek çıkmışlardır.⁵⁹ Ortodoks dindar kesimin yanı sıra Romen ulusçuluğunun bu yeni biçimi gençler, köylü çoğunluk, birçok aydın ve hoşnutsuz bürokrat ve hatta endüstri işçileri tarafından benimsenirken, Liberaller, Ulusal Köylü Partililer, Monarşi ve diğer siyasal örgütlerin muhalefeti ile karşılaşmıştır.⁶⁰ Tüm yasak ve baskılara rağmen güçlenmeye devam eden ve Adolf Hitler'in açık desteğini alan *Demir Birlik* hareketi 1938 yılında Kral II. Carol'un demokratik kurumları dağıtarak diktatörlüğünü ilan etmesi sonrasında kurulan, polis ve orduya dayalı monark-faşizmi altında da faaliyetlerini ve muhaliflerine karşı şiddet eylemlerini sürdürmüştür. II. Carol'un *Demir Birlik*'cilerin aşırılığına direnen bunun yerine daha çok bir üst düzen ulusçuluğunu savunan monark-faşizmi, faşizme ve Alman kontrolüne karşı olanlar için bir alternatif olsa da ciddi bir reform girişiminin yapılamamış olması ve köylülerin gittikçe artan kötü koşullarının yanı sıra 1940 yılında bir yandan Besarabya ve Kuzey Bukovina'nın Rusya tarafından işgali, öte yandan İtalya ve Almanya tarafından Romanya'ya kabul ettirilen Viyana Kararları neticesinde Transilvanya'nın Macaristan'a, Güney Dobruca'nın Bulgaristan'a verilmesi gibi büyük Romanya'yı parçalayan gelişmeler neticesinde gözden düşmüştür.⁶¹ Kral I. Mihai döneminde General Antonescu liderliğindeki generaller diktatörlüğünün Sovyetler'e karşı Almanya yanında savaşma kararının ödülü Besarabyayı geri almak ve Transnistria gibi hiçbir zaman Romanyalı olmayan başka toprakları elde etmesi olmuştur. Başlangıçta, *Demir Birlik* hareketi'nin desteğini arkasına almış olan General Antonescu, bu hareketin ülke içindeki aşırılıklarından rahatsızlık duyan ve daha disiplinli ve istikrarlı bir Romanya isteyen Almanya'nın talebi üzerine, ironik bir biçimde, ideolojik yakınlık duyduğu *Demir Birliği* ortadan kaldırarak ülkeyi Alman güçlerinin denetimi altına sokmuştur. Generallerin Faşist yönetimine karşı gelişen ve Romanya Komünist Partisi'ni de içeren muhalif güçlerin oluşturduğu siyasi cephe 1944 yılında Kızıl Ordu'nun desteği ile bir hükümet darbesi yaparak faşist rejime son vermiş ve savaş bitene kadar Sovyetler Birliği yanında Almanya'ya karşı savaşmıştır.

Komünist Romanya'da Romen Ulusçuluğu

İkinci Dünya Savaşı sonrasında komünist rejimin kurulması ile birlikte diğer Balkan ülkelerinde olduğu gibi Romanya 'da da geçmişten temel bir kopuş ger-

⁵⁹ Romocea, Cristian G., "Romanian Challenges to Religious Pluralism: The Churches and the State", *A paper presented at CESNUR 2004 international Conference*, Baylor Univ. Waco (Texas), June 18-20-Preliminary version, http://www.cesnur.org/2004/waco_romocea.htm, p.2

⁶⁰ Fischer-Galati, a.g.e., p.392-393

⁶¹ Watson-Seton, a.g.e., p.210-211

çekleşmiştir. Ancak komünist liderler ulusçuluğa bir anti-tez olarak proleteryan uluslararasılık prensibine bağlılıklarını ilan etmiş olsalar da aslında, geleneksel ulusal hedeflerini, komünist bir kılıf içinde takip etmeyi sürdürmüşler, kişisel olarak desteklerini artırma ve genişletme gereği hissettikleri her fırsatta ulusçuluk kartını oynamışlardır.⁶² Romanya gibi anti-Rus hissiyatın güçlü olduğu bir ülkede Sovyetler Birliği'nin taktik ve stratejik çıkarlarına göre yönlendirilmiş olan Komintern çizgisinin kabul ettirilmesi, Romanya Komünist Partisi'ni en fazla zorlayan konu olmuştur. Nitekim Romanya Komünist Partisi tarihsel olarak hem Yahudi, Macar, Ukraynalı gibi düşman görülen azınlıkların üyeliğinden dolayı, hem de Sovyetler Birliği gibi bir dış gücün şubesi olarak görüldüğünden Romenler tarafından anti-ulusal olarak damgalanmıştı. Öte yandan 1940 yılında Besarabya'nın Rusya tarafından ilhaki karşısında Romanya Komünist Partisi'nin Komintern disiplini nedeniyle buna muhalefet edememesi bu partinin konumunu daha da zorlaştırmıştır. Bu nedenle Sovyetlere karşı Almanya yanında savaşa girilmesi sürpriz değildi. Bu savaş Romanya'ya Besarabya'yı tekrar kazandırmıştır.⁶³ Ancak, bir yandan Almanya'nın yenilgisiyle birlikte Romen faşist liderlerin saygınlığını kaybetmesi, öte yandan, savaş bitiminde yeniden kazanılan Transilvanya'nın, Batılı müttefikler tarafından geri alınması tehlikesine karşı bu hayati ulusal gayeyi güvence altına almada Sovyet desteğinin komünist olmayan Romenler tarafından da zorunlu bir faktör olarak görülmesi Romen komünistler için önemli bir destek ve tazyik olmuştur. Bunun dışında Romen Komünist Partisi'nin Bulgaristan'dakinden farklı olarak aslında önemli bir yerel destek tabanı yoktu. Nitekim Romanya'da işgalcilere karşı anti-faşist mücadele Arnavutluk ya da Yugoslavya'dan farklı olarak yerel partizan güçlerin bir başarısı olarak değil, Sovyetler Birliği'nin doğrudan desteğiyle /müdahalesiyle sonuca ulaşmıştır. Bu nedenle Romanya, Sovyet desteğine duyulan ihtiyaç nedeniyle Moskova karşısında Arnavutluk ya da Tito Yugoslavyası'nın gösterdiği özgüveni sergileyememiştir. Buna ilaveten Sovyetler Birliği'nin Romanya'ya karşı ekonomik anlamda izlediği istismarcı politikaların yanı sıra her fırsatta Transilvanya kartını tehdit olarak kullanması da Romenler arasındaki anti-Rus hissiyatı canlı tutmuştur. Bu nedenle Romen komünist liderler Stalinist ve Stalinizm sonrası baskılar karşısında siyasal kimliği sürdürme konusundaki kararlılıklarında ulusal komünizmin lehine olarak uluslararasılığı tedrici olarak terketmişlerdir. Romanya'da komünizmin ulusçu rengi Stalinist dönemin sona erdiği 1956 yılından itibaren belirginlik kazanmaya başlamış, Nikolai Çavuşesku'nun liderliğe geçtiği 1965 yılından itibaren ise son noktasına ulaşmıştır.

1948-1956 arası Stalinist dönemde Romanya tam anlamıyla Sovyetler Birliği'nin uydusu konumunda olmuştur. Ülkedeki her türlü idari, askeri, eğitsel, kültürel ve ekonomik örgütlenmenin Sovyet modeline göre düzenlendiği ve ülkenin ekonomik kaynaklarının Sovyetlerin kullanımına sunulduğu bu dönemde Romanya'nın özellikle ekonomik anlamda en fazla istismar edilen ülke olma-

⁶² Civiic, Christopher, *Remaking the Balkans*, Pinter Publishers, London, p.4

⁶³ Civiic, Christopher, a.g.e., p.11-12

sı haksızlığa uğradığını düşünen ve büyük hayal kırıklığı yaşayan Romenler arasındaki Rus karşıtlığını artırmıştır.⁶⁴

Stalin döneminin sona ermesinin ardından Sovyetlere olan bağımlılığın gevşemesi 1958 yılında Kızıl Ordu'nun Romanya'dan çekilmesi ile birlikte artmıştır. Daha önce Stalinist önderliğe bağlılıkla meşrulaştırılan politikaların yerine geçen yeni uygulamaların meşruiyet zemini ise ulusçuluk olmuştur. Her alanda yerleşmiş olan Sovyet sisteminin Romenleştirilmesiyle başlayan ulusçu uygulamalar 1965 yılında iktidara gelen Çavuşesku liderliğinde artarak devam etmiştir. Çavuşesku'nun kendini geçmişteki Romen ulusçu liderlerle özdeşleştirilmesi, Romenlerin Daçyalılara kadar geri giden kökenlerinin daha sık vurgulanarak tarihsel süreklilik olarak Sovyetler Birliği ile eşit düzeye koyulması, Savaş yıllarının faşist lideri General Antonescu'nun bazı başarılarının özellikle de 1941'de Besarabya'yı geri almasının tarih kitaplarında olumlu anlamda yeniden değerlendirilmesi, 1965 Anayasası'nda Romanya'nın üniter bir devlet olarak tanımlanmasından yola çıkılarak 1952'de Sovyet tarzı idari örgütlenme altında kurulmuş olan Macar özerk bölgesinin kaldırılması gibi Romenlerin ulusal gururlarını okşayan gelişme ve uygulamalar komünist yönetimin ulusçu tonunu koyulaştırmıştır.⁶⁵ 1960'lardan itibaren Romen ulusçuluğunun Komünist Parti ideolojisinin en önemli bileşeni haline gelmiş olmasının farklı etkileri olmuştur. Bir kere komünist yönetim altında Romen devleti öncekilerden daha fazla olarak ulusal bütünlüşmeyi zorlayan en etkin araç olmuştur. Öte yandan, devlete gerçek sadakatin tek ölçütü olarak Romen ulusallığı (nationhood) ile Romen vatandaşlığını aynı kefeye koyan bir ideolojiyle uyumlu olması Romen olmayan azınlıklar üzerinde olumsuz etkiler yaratmıştır. Bu dönemde Romen ulusçuluğu geleneksel sembolik ve soyut bir dil kullanılarak ifade edilirken, ulusal bağımsızlık, Romen ulusunun gelişimini sağlayacak en temel değer olarak vurgulanmıştır. Geçici siyasal hesapların teknik akılcılığa (rasyonalite) üstün çıktığı bir ortamda, hızlı endüstrileşme de esasen soyut bir özellik kazanmış, tarımın ihmal edilmesi ile sonuçlanan yanlış ve adaletsiz uygulamaları haklı çıkarmanın bir ölçütü olmuştur. Hızlı endüstrileşme stratejisinin yarattığı hayal kırıklıkları ise resmi ulusçuluğun propaganda kampanyalarıyla güçlendirilmiş mistisizmine kanalize edilerek giderilmeye çalışılmıştır.⁶⁶

Romanya Devleti'nde Azınlık Politikaları ve Macar Azınlıklar

Birinci Dünya Savaşı sonrasındaki sınır düzenlemelerinden en karlı çıkan ülke Romanya idi. Ancak elde ettiği yeni topraklarla (Besarabya, Transilvanya, Bukova ve Banat'ın doğu kesimi) ile birlikte ciddi bir azınlık sorununu da devralmıştır. Savaş öncesi eski Krallık döneminde %8 olan azınlık oranı yeni du-

⁶⁴ Crampton, R.J., İkinci Dünya Savaşı'ndan Sonra Balkanlar, çev.Emel Kurt, Yayın Odası, İstanbul, 2007, s.178

⁶⁵ Crampton, a.g.e., s.188

⁶⁶ Schopflin, a.g.e., p.124

rumda %30'a yükselirken, bu oran içindeki en kalabalık nüfusu ağırlık olarak Transilvanya'da yaşayan Macarlar oluşturmaktaydı.⁶⁷

İki Savaş arası dönemde Macar azınlıklar

Savaş sonrasında azınlık statüsüne düşen Romanya Macarları iki grupta toplanmaktaydı. Birinci grupta yer alanlar Transilvanya dışında yaşayan Macarlardı. Bunların bir kısmı Bükreş'te, diğer bir kısmı ise Moldava'nın (Boğdan'ın) Baho ilinde yaşayan Macarlardı. Csagno olarak bilinen ve sayıca çok az olan Moldovalı Macarlar (Csagnolar) uzun yüzyıllar boyunca Romenlerin hakimiyeti altında ve dış dünyadan tecrit edilmiş bir biçimde yaşamışlar ve Romenlerin asimilasyonist politikalarına çok daha fazla maruz kalmışlardı. Katolik inançları ise, ulusal kimliklerinin korunmasında önemli bir faktör olmuştur.⁶⁸ İkinci grup Macarlar ise, Birinci Dünya Savaşı sonrasında Romanya'ya katılan Transilvanya Macarları idi ve bunlar Romanyalı Macarların büyük çoğunluğunu oluşturmaktaydılar. 1920 nüfus sayımına göre sayıları bir buçuk milyona yaklaşmaktaydı⁶⁹ ve bunların önemli bir kısmı 'Sekler Yurdu' (Sekler/Szekly Land) olarak da bilinen ve Romanya'nın ortasında yer alan Harghita, Covasna ve Mures İllerinde yaşamaktaydı. İlk kez, uluslar arası standartlara uygun olarak yapılan 1930 tarihli ulusal nüfus sayımına göre ise, Romanya genelinde bir buçuk milyonu aşan Macar nüfus vardı⁷⁰ Bu rakamın günümüze kadar ciddi bir artış göstermemiş olmasının en önemli nedeni ise tarihsel, ekonomik ve siyasal nedenlerle dönem dönem yaşanan dış göçler olmuştur.⁷¹

Savaş sonrası dönemde Romenler için azınlık uluslar meselesi önemli bir sorun olmuştur. Romenler 1 Aralık 1918'de Alba Iulio'da toplanan ulusal bir mecliste Transilvanya ile birleştiklerini ilan ettiklerinde Transilvanya Macarlarına ilişkin bazı şartları içeren bir açıklama yapmışlardı. Bu açıklamada bir arada yaşayan halklar için tam özgürlük getirilmekte; kendi dillerinde eğitim ve öz yönetim garantisi verilmekte, toplam nüfus içindeki oranlarına göre yönetimde yer alma, eşit haklar ve dinsel özerklik tanınmaktaydı.

Ancak kendi anavatanlarının dışında yaşamak istemeyen Macarlar bu kararlara cevaben 22 Aralık 1918'de Cluj'da çeşitli sosyal demokrat Romenlerin de hazır bulunduğu bir gösteri düzenleyerek, Macar devletinin bir parçası olarak otonom bir Transilvanya'nın mevcudiyeti konusunda Wilson prensipleri üzerinde ısrar etmişlerdir. Ancak Wilson Prensipleri'nin yorumu konusunda Romenler ve Macarlar arasında ortaya çıkan bölünme Macar-Romen anlaşmazlığını baş-

⁶⁷ Castellan, a.g.e., s.432

⁶⁸ Kiraly, a.g.e., p.23

⁶⁹ Bu rakam, 1.353 milyon olarak belirtilmektedir. Bkz. Arpad , Varga E. "Hungarians in Tranlyvania Between 1870 and 1995" taranslated by Tamas Salyi, published by Teleki Laszlo Foundation. Budapest, March 1999, Occasional papers 12, (Eds.) by Nandor bardi, Laszlo Dioszegi, Andras Gyertyanfy,, <http://Kia.hu/konyvtar/erdely/erdang.htm>, p.19

⁷⁰ Bkz. Daskalovski, Zhidas, "Different People, different destinies; Transylvanian hungarians", <http://www.east-west-wg.org/cst/cst-trans/e-zhidas.html>

⁷¹ Bkz. "The Hungarians in Romania", <http://hhrf.org/mdsz/memoz/memo2-1.htm>

latmıştır.1920'de Trianon Anlaşması neticesinde Transilvanya Romanya'ya verilmiş, 1919 yılında Paris'te imzalanan bir Uluslar Konvansiyonu Trianon anlaşmasına eklenmiştir. Ancak bu Konvansiyonun Romanya'nın Transilvanya'daki Macar ve Saksonların devlet kontrolü altında din ve eğitim üzerindeki yerel otonomisine izin vermesi konusunda bir uzlaşma getiren 11. maddesi Romanya tarafından onaylanmamıştır. 'Büyük Romanya'nın kurulması sonrasında Bükreş yönetiminin her alanda Romenleri güçlü hale getirme ve Romanya'nın bölünmez üniter yapısını sonuna kadar savunma ve korumaya yönelik politikaları hayata geçirilmiştir. Bunlardan bir tanesi etkisini en çok Transilvanya'daki büyük toprak sahipleri üzerinde gösterecek olan 1921 tarihli toprak reformu olmuştur. Bu reform toprakların yeniden dağıtımından büyük pay alan önemli bir etnik Romen köylü nüfusun Transilvanya topraklarına yerleştirilmesiyle sonuçlanmıştır. Böylelikle bir yandan Transilvanyalı Macar toprak sahiplerinin gücü kırılırken öte yandan toprak sahipliğinin etnik dağılımı değiştirilmiştir.⁷²

Romanya'nın Transilvanya üzerindeki gücünü pekiştiren bu uygulamayı, Romanya'yı 'üniter ulusal bir devlet' olarak tanımlayan 1923 Anayasası izlemiştir. Kültürel alanda ise ana dilde eğitimden yararlanma olanağının Romen otoritelerin bunaltıcı müdahaleleri altında kısıtlanması, Macarca gazetelerin sansürlenmesi, Macar kiliselerine yönelik açıktan bir baskı olmamakla birlikte, Katolik kiliselerin en üst yönetim kadroları için daha çok Alman din adamlarının tercih edilmesi, Macar nüfusun ağırlıklı olduğu yerleşim birimlerinde ısrarla Ortodoks kiliselerin inşa edilmesi, Macarca olan tarihi yer isimlerinin değiştirilmesi, Macarlara ait tarihi heykellerin kaldırılması, Macar Ulusal Marşının yasaklanması, vb.gibi asimilasyonist politikalar izlenmiştir.⁷³

Bükreş yönetiminin uygulamalarına karşı Transilvanya Macarlarının tavırları değişik biçimlerde ortaya çıkmıştır. Trianon Anlaşması'nın Transilvanya Macarları arasında yarattığı hayal kırıklığı kimi Macarlar arasında Macaristan'a göç etmek şeklinde tepkisel tavırlara yol açmıştır.⁷⁴ Öte yandan Macarlar arasında ortaya çıkan bir başka tavır, 1921 yılında yeni siyasal gerçekliğin kabul edilmesi gerektiğini açıklayan Macarların ruhani lideri Karoly Kos'un pragmatik bir konumu ifade eden 'Transilvanyanizm' doktrini olmuştur. Macar ulusal kimliğinin bu yeni koşullar altında yeniden tanımlanması olarak yorumlanabilecek 'Transilvanyanizm' Transilvanyalı Macar, Romen ve Almanlar arasında ortak bir medeniyet hissine doğru gelişen karşılıklı kültürel etkileri göz önüne almakta, bu halklar arasında farklılıklardan daha fazla olarak ortaklıkların bulunduğunu ileri

⁷² Bkz. 'Hungarian Minority in Romania', Wikipedia, <http://www.answers.com/topic/hungarian-minority-in-Romania>

⁷³ Watson-Seton, a.g.e., p.300-301; ayrıca bkz. Lampe, John R., "Reconnecting the Twentieth – Century Histories of Southeastern Europe", Ideologies and national Identities, (ed) by Lampe, R.John-Masover, Mark, Central European Univ. Press, New York, 2004, p.7

⁷⁴ "Minorities in Southeastern Europe, Hungarians of Romania", Center for Documentation and Information on Minorities in Europe-Southeast Europe (CEDIME-SA), p.9-10, [http://www.Edrc.ro/resurse/rapoortc/Hungarians of Romania](http://www.Edrc.ro/resurse/rapoortc/Hungarians%20of%20Romania),

sürmekte idi. Esasen Macarlar tarafından ileri sürülen ve bölge Romenlerinden ciddi bir yanıt bulmayan bu ideoloji, Macar kimliğinin aynı temellere oturmakla birlikte yeniden formüle edilmiş ama 1918 öncesine göre yeni koşullar altında daha da güçlenmiş bir biçimi idi. Transilvanya Macarları, tarihsel olarak, bölgedeki çoğunluk Romen nüfus ve diğer azınlıklarla kendi aralarındaki farkın daima bilincinde olmuşlardır. Farklı dil, edebiyat ve güçlü bir öz tarih duygusunun yanı sıra Batı Hristiyanlığına dâhil olmak ve Habsburg yönetiminin etkileri, kendilerini Romenlerden farklılaştırmalarında önemli bir rol oynamış ve bölgedeki Macar olmayanların kültürel olarak aşağı olduğu ve üstün Macar ulusuyla birleşmesi gerektiği hissiyatını taşımışlardır. Transilvanya Macarlarının taşıdığı bu hissiyat 1867'de Transilvanya'nın Macaristan ile birleşmesi sonrasındaki Macarlaştırma politikalarının hayata geçirilmesini kolaylaştırmıştır. Nitekim Macarların daha geri halkları asimile ederek onlara yardım etmek gibi bir göreve kendilerini inandırmış olmaları nedeniyle bölgedeki etnik Romen çoğunluğa otonomi verilmemiştir. 1918'de Transilvanya'nın Romanya'ya dâhil edilmesi sonrasında da Macarlar kendi farklılıklarının bilincinde olmayı ve kendilerini üstün görmeyi sürdürmüşlerdir. Bu durum onların ulusal bir azınlık statüsüne düştükten sonra da ayrı bir kimlik hissi geliştirmelerine yardımcı olmuştur. Bir kere Romenler ile Macarlar arasındaki bölünme dinsel alanda çok net bir biçimde ortaya çıkmakta idi. Çoğu Ortodoks olan Romenler Doğu Hristiyanlığına, Macarlar ise Batı Hristiyanlığına dâhil idiler. Bu açıdan, etnik kimlikten ziyade, esasen Batı Hristiyanlık medeniyetine ait paylaşılan ortak kültürel bir kimliği vurgulayan 'Transilvanyanizm' Macarların Romen yönetimi altında kendi farklılıklarını vurgulamak temelinde kimliklerini yeniden formüle etmenin⁷⁵ ideolojik bir aracı olmuştur. Bu doktrin Transilvanya'nın kendi ortak bilincine ve kültürüne sahip tarihsel ve sosyal varlığını vurgulayarak, etnik kimlikten ayrı bir Transilvanya kimliğinden bahsetmekte idi.

Macar azınlığın politik düzlemdeki faaliyetlerine gelince, bu konudaki ilk girişim 1921 yılında Macar Ulusal Partisi'nin kurulması olmuştur. Macar aristokratların öncülük ettiği bu girişim esasen Macar etnik azınlığın siyasal savunma gücünü oluşturmuştur. Macar Ulusal Partisi, Romen yöneticilere yönelik şikâyetleri, Macar azınlık adına Milletler Cemiyeti'ne iletmıştır. Bu konudaki en bilinen girişimi ise 1921 toprak reformuna tepki gösteren Macarların kendilerine haksızlık yapıldığı yolundaki şikâyetlerini Milletler Cemiyeti'ne götürmeleri olmuştur.⁷⁶ Yine Yahudiler kadar Macarların da varlık gösterdiği bir başka siyasal örgüt Komünist Parti olmuştur. Partinin temsil ettiği Marksist ideoloji etnik kökene bakmaksızın sosyal haklar konusunda topluluk sorunlarına yaklaşmaya izin verdiği için Macarlar için uygun bir siyasal muhalefet zemini olmuştur.⁷⁷

⁷⁵ CEDIME-SE, a.g.e., p.21-22

⁷⁶ Konu milletler Cemiyeti'nde yedi yıl tartışıldıktan sonra karara bağlanmıştır. Bkz. Castellan, a.g.e., s.433

⁷⁷ CEDIME-SE, a.g.e., p.10

Komünist Dönemde Macar Azınlıklar

Komünist rejimin yerleşmesi, uzun vadede Romanya Macarlarını birisi komünizm diğeri ise baskıcı ulusçu rejim olmak üzere ikili bir boyunduruk altına sokmuştur. Ancak görelî olarak Komünizmin ilk yılları Macarlar da dahil olmak üzere Romanya azınlıkları açısından olumlu gelişmelerin yaşandığı yıllar olmuştur. Sovyet destekli bir azınlık hükümeti olan ve esasen çoğunluğu Rus ve Komünizm karşıtı Romen çoğunluğu temsil etmeyen Dr. Petru Groza liderliğindeki hükümet kendi müttefikleri olan azınlıklar lehine birçok önlemler getirmiştir. Ulusal azınlıkların özgürlüğü haklarını garantileyen 1945 tarihli Ulusallık Statüsünü (Nationality Statü) destekleyen Groza hükümeti döneminde, Bükreş radyosunda Macarca yayınlara izin verilmiş, eğitim sistemi Macar dilinde eğitimi de içerecek şekilde genişletilmiş ve Cluj'da Macar Bolyai Üniversitesi kurulmuştur. Buna karşın 1945 tarihli toprak reformu kanunu altında dağıtılan toprakların %80'inin resmi olarak Macarlara ait olması ve bunların Romen nüfusa geçmesi Macar azınlıklar açısından olumsuz gelişmelerdi.⁷⁸

Katı Stalinist politikaların uygulandığı ve her alanda Sovyet modeline geçildiği 1948-1956 yılları arasında Macar azınlığın görece rahat konumu devam etmiştir. Ancak kültürün ideolojik kriterler üzerinde yeniden örgütlenmesi gibi girişimlerden Romenlerin yanısıra Macar sosyal ve kültürel kurumlarının zarar gördüğü yasaklayıcı süreçler de yaşanmıştır. İdari alanda geleneksel yerel yönetim birimleri olan 'Judet' (il)lerin kaldırılıp yerine bölgeler, yöreler (şehirler de dâhil) ve komünlerden oluşan üç aşamalı Sovyet sisteminin getirildiği yeni yapılanmada Macarlar açısından en önemli olumlu gelişme 1952 yılında yapılan bir anayasal değişiklik ile Transilvanya'nın merkez olduğu bir Macar Otonom Bölgesi'nin yaratılması olmuştur. Böylelikle Macarlar kendi dillerinde eğitim, yayın vb. konularda genişletilmiş haklara sahip olmuşlardır.⁷⁹

Stalin'in ölümünü takip eden yıllarda, özellikle 1956'dan itibaren komünist yönetimin ulusçu bir renge bürünmesi ile birlikte Macarlara yönelik asimilasyonist politikalar zemin kazanmaya başlamıştır. Ulusçu politikaların belirginlik kazanmasında iki önemli gelişmeden birisi Kruşçev'in, Stalin'i itham ettiği ve komünizme ayrı yollardan varılmasını ilan ettiği 20. Parti Kongresi, diğeri ise özellikle Macaristan'da en üst seviyeye ulaşan Doğu Bloğu'ndaki devrimci galeyanlar idi. De-Stalinizasyon ve Doğu Bloku ülkelerinin müstakilliği Romanya'nın ulusçu amaçlarına çok uygundu ancak, Macaristan'daki devrim sorunlarına yol açtı. Transilvanya'daki Macar öğrencilerin Macaristan'daki devrimi destekleyen, Romanya ve Sovyet karşıtı gösterileri üzerine Komünist lider Georhe Gheorghiu-Dej, tüm Transilvanya Macarlarını toptan revizyonizm ve karşı devrimci olmakla suçlayarak geniş bir tutuklama faaliyetine girişmiştir. Macarlara yönelik asimilasyonist politikalar için iyi bir gerekçe elde eden komünist yönetim, işe azınlık kimliğini yok etmenin en etkili yolu olan dil ve eğitim

⁷⁸ Popham, Sara, E., "The Hungarians in Transylvania: Victims of Romanian Nationalism", p.1, <http://chn.loyno.edu/history/journal/1994-5/Poham.htm>,

⁷⁹ Crampton, a.g.e., s.177-178

politikalarından başladı.⁸⁰ İlk adım olarak 1959 yılında Cluj'daki Macar üniversitesini Romen Babeş üniversitesi ile birleşmeye zorlanmıştır.⁸¹ Böylelikle Macarların üniversite yönetimi içinde rollerinin azaltıldığı, Macar dilinde üniversite öğreniminin zorlaştığı bir dönem başlamıştır. Komünist lider George Gheorghiu-Dej döneminde başlayıp 1965'ten sonra Çavuşesku döneminde artarak devam eden eğitim ve dil alanındaki asimilasyonist politikalar altındaki diğer bir uygulama ise, okullarda azınlık dilinde eğitim verecek sınıfların açılabilmesi için asgari bir öğrenci sayısını sağlama zorunluluğu idi. 13 Mayıs 1973 tarihli yasaya göre azınlık dillerinde eğitim verecek sınıfların açılması için ilkokullarda en az 25 ortaokullarda ise 36 öğrencinin bulunması zorunluluğunu getirilirken, Romence eğitim verecek sınıfların açılması için herhangi bir kota getirilmemiştir. Ancak komünist yönetimin asimilasyona yönelik bir başka politikası olan göçettirme uygulamaları altında gittikçe küçülen azınlık nüfus yüzünden bu kotalar asla karşılanamamış, bazı durumlarda kota karşılanırsa bile Macar dilinde eğitim veren sınıflar hiçbir neden gösterilmeden kapatılmıştır. Eğitim ve dil alanında uygulanan bu politikalar altında Romence mesleki ilerleme ve sosyal hareketlilik için zorunlu bir dil olarak geliştirilmiş, ulusal azınlık üyeleri Romence öğrenmeye hatta bu dilde çalışmaya zorlanmıştır.⁸² Asimilasyon politikaları daha çok eğitime ilişkin yasalarda belirgin olmakla birlikte bunun nihai amacı olan bütünleşmeye yönelik başka politikalara da başvurulmuştur. Etnik Romenlerin Transilvanya'ya göçettirilirken, etnik Macar ve Almanların başka bölgelere göç etmeye zorlanması bu politikaların bir ayağı idi. Bu durum Macarların yanısıra birçok Almanın da Romanya dışına göçetmesi ile sonuçlanmıştır. Yine bölgeye etnik Romen görevlilerin atanması da bu nüfus transferi politikasının bir parçası idi. Bu politikanın bir başka ayağı ise Macar Otonom Bölgesi'nin idari sınırlarını değiştirmeye yönelik girişimlerdir. 1960 yılında Parti Merkez Komitesi toplantısında alınan karar gereği, Macar Otonom Bölgesi'nin idari sınırları değiştirilmiş, çizilen yeni sınırlar geniş etnik Romen nüfusun yer aldığı üç yeni bölgeyi içeren, buna karşın geniş etnik Macar nüfusun yer aldığı iki bölgeyi dışarıda bırakan bir biçimde yeniden organize edilmiştir. Öte yandan daha fazla Romence gözüksün diye isminin Mureş- Macar Otonom Bölgesi olmasına karar verilmiştir. Bu yeni idari sınırlar, bölge Macarlarının en yoğun yaşadığı iki bölgeyi birbirinden ayırmakla kalmamış Macarların bu yeni idari sınırlar içindeki nüfus oranı %77'den %62'ye düşerken, Romen nüfus oranı %20'den %35'e yükselmiştir. Bu konudaki ikinci bir adım ise 1968 tarihli anayasal değişikliğiyle getirilen 'yerel kamu idaresi düzenlemesi' idi. Romen geleneksel 'Judet'(il) bölge sistemini geri getiren bu düzenleme altında Mures-Macar Otonom Bölgesi'nin statüsüne son verilip yerine hiçbir ulusallık ile tanımlanmayan idari bölgeler geçirilmiştir.⁸³ Öte yandan 1974'te çıkarılan yasalarla tüm tarihsel belgeler, arşivler, kütüphaneler ve her türlü kültürel ve bilimsel değerler, devlet malı ilan edil-

⁸⁰ Popham, a.g.e, p.2

⁸¹ CEDIME-SE, a.g.e., p.12

⁸² Kiraly, a.g.e., p.36; CEDIME-SE, a.g.e., p.25-27

⁸³ Kiraly, a.g.e., p.28-29

miş ve Macar akademisyen ve araştırmacıların buralara girmesi ve ulaşması engellenmiştir.⁸⁴ Kültürel alandaki asimilasyonist politikaların uzantısı olarak Macar Katolik kiliselerinin denetim altına alınması girişimi ise sınırlı kalmıştır. 1945 ertesinde dinsel kadroların atanmasında devleti son karar mercii yapan yasanın uygulanması girişimine karşı Macar Katolik kilisesinden gelen tepkiler 1949'da Piskopos Aron Marton'un tutuklanmasıyla başlayıp üst mevkilerinden başka din adamlarının tutuklanmasıyla devam eden baskıcı uygulamalara yol açmıştır. Romen yöneticilerden gelen baskılar karşısındaki tüm savunmasız konumuna rağmen Macar Katolik kilisesi iç özerkliğini koruyabilmiştir. Devletin müdahalesi ise, hukuki nitelikteki görevler ve bazı kurumsal pozisyonlar için gösterilen adayları veto etme hakkı ile sınırlı kalmıştır. Ancak Romen yönetiminin 1950 yılları başlarında bu hakkını kullanmak girişimindeki başarısızlığı aslında bu yetkisinin görece olarak pek de ciddiye alınmadığını ortaya koymuştur. Bu açıdan Macar Katolik kilisesi güçlü ve bağımsız fikirli bir din adamı sınıfına ve hiyerarşisine sahip, kendisine bağlı geniş bir inançlı kesime hitap eden bir kurum olmanın yanısıra, Macarların anadillerini kullanabilmeleri için önemli bir kurumsal çerçeve de sağlamıştır. Bununla birlikte bu kurumun basın ve yayın faaliyetlerinin yanısıra Macaristandaki kardeş kiliseler ile ve uluslar arası kilise örgütleri ile bağlantı kurmaları, düzenlediği seminerlere devletin keyfi olarak belirlediği sayıdan fazla katılımcı alması yasaklanmıştır. Buna karşın, devletin kontrolünü kabul eden Romen Ortodoks kilisesi'nin, manastır örgütlenmesini ve sahip olduğu varlıklarını korumasının yanısıra geniş kurumsal ağını ve yayınlarını sürdürmesine izin verilmiştir.⁸⁵ Romen komünist yönetimin geniş bir ulusal azınlığın kültürel değerlerini yok sayarak bunun yerine bir başkasını geçirerek ulusal bütünleşmeyi sağlama yönündeki politikaları, Romen Komünist Partisi'nin Sovyetler Birliği'nden bağımsızlaşma arzusu ile sıkı sıkıya ilişkilendirilmiş ve Parti, ulusal komünizmini bunun gerektirdiği türdeş bir devletin varlığını tanımlayarak güçlendirmiştir.⁸⁶ Çavuşesku, iktidarının ilk yıllarında, her ne kadar bütün vatandaşların eşitliğini vurgulayan ve Macar eliti kendi yanına kazanmak için kültür alanında bu azınlığa bazı imtiyazlar tanıyan yumuşamacı bir politika izlemiş olsa da⁸⁷ özellikle 1977'de Çin'i ziyaretinden sonra gittikçe artan kişisel gücü altında bu imtiyazların kullanılmasını imkânsız hale getirmiştir. 1977'de Macar entellektüellerin tutuklanması ve işkence görmesi bu konuda önemli bir işaret olmuştur. 1960 ve 70'ler boyunca bu asimilasyonist politikalara karşı ilk tepki Komünist Parti içinden gelmiştir. Macar Ulusu İşçileri Kurulu'nun başkan yardımcısı, eski Merkez Komite üyesi ve Romanya'daki Politbüro'da vekil üye olan Karoly Kiraly, 1978'de Merkez Komite'ye bir mektup yazarak azınlık uluslara yönelik tavırlardan dolayı Romen yönetimi kınamış ve çok sayıdaki anayasa ihlallerini dile getirmiştir.⁸⁸

⁸⁴ Popham, a.g.e., p.2

⁸⁵ Kiraly, a.g.e., p.41-44

⁸⁶ CEDIME-SE, a.g.e., p.27

⁸⁷ CEDIME-SE, a.g.e., p.12

⁸⁸ Popham, a.g.c., p.3-4

1980'ler başından itibaren belirginleşen bu kısıtlamalar ülkedeki yaşam standardının genel olarak kötüleşmesi ile paralel gitmiştir. Çavuşesku diktatörlüğünün son on yılında yaşam koşulları daha da kötüleşmiş ve sadece Macar değil Romen vatandaşların da hakları ve özgürlükleri gittikçe azaltılmıştır. Çavuşesku diktatörlüğünün, şiddet içerikli ulusçu bir renge büründüğü bu yıllarda Macarların durumunda, bazı özel yönler de vardı: okullar içindeki Macar sınıf ve bölümlerin sayısı azaltılmış; Macar yayınlar üzerindeki ideolojik sansür artmış; bölgesel Macar radyo yayınları 1980 ortalarından itibaren durdurulmuş; azınlık dillerindeki Hristiyan ve coğrafi isimler yasaklanmış; Macarların yerleşik olduğu köyler tahrip edilmeye başlanmıştır. Bu uygulamalara karşı Macarlar kendi gizli faaliyetlerini (*samişdat*) başlatmışlardır. Macaristan Konsolosu'nun resmi olarak Romanya'dan kovulmasının ardından 1988'de, Cluj'daki Macaristan Konsolosluğu'nun kapatılmasıyla birlikte yasaklar giderek artmıştır.⁸⁹

Çavuşesku rejiminin sonunu başlatacak olan olaylar 1989 yılında Macaristan sınırı yakınındaki Timişoara'da yaşayan Macar topluluk tarafından başlatılmıştır. Yerel Macar reformcu papaz Laszlo Tokes'in yerinden alınması'nın Macarlar arasında başlattığı protesto eylemleri kısa sürede rejimden memnun olmayan Romenler ve diğerlerinin de katılımı ile genişlemiş ve Çavuşesku iktidarının sonunu getirmiştir.

Demokratik Dönemde Macar azınlıklar

Çavuşesku iktidarı sonrasında kurulan Romen hükümetlerinin demokratik açılımları hem ülke içindeki Macar-Romen ilişkilerinde hem de Macaristan-Romanya ilişkilerinde görece iyileştirmeler getirmiştir. Ancak, Macar azınlığın komünist dönemde kaybettiği eğitim ve diğer alanlardaki kurumlarına tekrar kavuşma konusunda gittikçe artan beklentileri ve Transilvanya'nın otonomisi meselesine kadar uzanan tartışmalar komünizm sonrası Romen-Macar ilişkilerinin en problemli kısmını oluşturmuştur.

Devrim sonrasında demokratikleşme sürecine giren Romanya 1996 yılına kadar Çavuşesku karşıtı reformcu komünistler olarak bilinen eski ulusçu-otokratik kadrolar eliyle yönetilmiştir. Iliescu liderliğinde kurulan bir siyasal platform olan Ulusal Kurtuluş Cephesi kadroları'nın kurduğu Geçici Hükümet, Romanya'yı komünizm sonrasında ilk demokratik genel seçimleri olan 1990 genel seçimlerine taşımıştır. Sadece geçiş dönemi örgütü olacağı sözü veren bu siyasal platform devrime katkıda bulunan örgütsüz sokak devrimcilerinin tüm muhalefetine rağmen kendini bir siyasal partiye dönüştürerek 1990 genel seçimlerine girmiş ve yeniden iktidara gelmiştir. 1991 Anayasası'nın hazırlanması sonrasında yapılan 1992 genel seçimleri neticesinde tekrar iktidara gelen ve kendini siyasal yelpazenin merkez-sol'unda konumlandıran Ulusal Kurtuluş Cephesi ülkeyi 1996 genel seçimlerine kadar yönetmiştir.

⁸⁹ CEDIME-SE, a.g.e., p.13

Eski komünist kadroların gerek devlet başkanlığı gerekse hükümet düzeyindeki iktidarı altında geçen bu altı yıllık süre içinde Ulusal Kurtuluş Cephesi'nin genel eğilimi özgürlükleri hoş görmek şeklinde ortaya çıksa da, bu iktidar altında ne eski rejimin bürokratik kontrol mekanizmalarını kullanarak genel iradeyi yansıtmaya ve yerine getirme alışkanlığından vazgeçilmiş, ne de Macar azınlığa karşı ulusçu politikalar eksik olmuştur.

1990 genel seçimlerine kadar süren ve 14 etnik önde gelen Macar'ın da yer aldığı Geçici Hükümet Dönemi'nin en önemli özelliği etnik temelde partilerin de kurulmasına izin verilen çoğulcu açılımlar olmuştur. Bu çoğulcu atmosfer altında siyasal olarak örgütlenen ilk gruplar içinde yer alan Macarlar, bir etnik parti olan Romanya Demokratik Macar Birliği'ni kurmuşlardır. Bu oluşumu kısa süre sonra Büyük Romanya Partisi ve Romanya Ulusal Birlik Partisi gibi ulusçu Romen partilerinin kurulması izlemiştir. Siyasal parti düzeyindeki bu ulusçu örgütlenmelerin yanısıra 1990 yılında Targu-Mureş'de Romenleri kendi öz yurtlarında Macar tehdidine karşı korumayı hedef edinen *Vatra Romaneasca* (Romen Kalbi) isimli aşırı ulusçu bir örgüt de kurulmuştur.⁹⁰

Yeni dönemin ilk etnik Macar-Romen şiddet eylemleri 1990 genel seçimleri öncesinde Mart 1990'da Targu-Mureş'te patlak vermiştir. Macarların kendi dillerinde eğitim, Macar Bolyai Üniversitesi'nin tekrar açılması ve iki dilde tabelaların kullanılması yönündeki talepleri etrafında gelişen gerginlik, Macar Ulusal Günü kutlamalarında *Vatra Romaneasca* örgütünün şiddet içerikli eylemleriyle tırmanmıştır. Ordu gücüyle bastırılan bu etnik şiddetin uzun vadeli sonuçlar doğurmasında Macaristan ve Romanya hükümetlerinin soruna ılımlı yaklaşımları büyük rol oynasa da, bu olaylar geçmişten miras kalan çözümlenmemiş sorunların nasıl kısa bir sürede şiddetli gerilimlere yol açtığını göstermiştir.

Azınlıklar konusunda yapılan ilk olumlu girişim ise Ulusal Kurtuluş Cephesi Geçici Hükümeti'nin kabul ettiği Ulusal Azınlık Hakları Bildirisi olmuştur. Bu belgede bireysel ve kolektif haklardan bahsedilmiş ve parlamentoda azınlıkların nispi temsili ve Macar Bolyai Üniversitesi'nin yeniden açılması sözü verilmiştir.⁹¹ Ancak bu Bildiri'nin yüzeyselliğine karşı hükümet içindeki Macar liderlerden gelen tepki Romenler tarafından fazla acele ettikleri gerekçesi ile eleştiriye uğramıştır. Macar liderlerin bu sabırsızlığının yanısıra 1990'da Targu-Mureş'te patlak veren şiddet eylemleri, siyasal düzlemde ilk Macar karşıtı söylemlerin dile getirilmesine yol açmıştır. Kendini bir siyasal partiye dönüştüren Ulusal Kurtuluş Cephesi Macarlara ilişkin bu iki gelişmeyi 1990 genel seçim kampanyalarında Macarları iğneleme aracı olarak kullanmış ve bu da Macar karşıtı hislerin keskinleşmesine katkıda bulunmuştur.

Ulusal Kurtuluş Cephesi kadrolarının bir siyasal parti olarak iktidara yerleştiği 1990-1992 genel seçimleri arasındaki dönemde Macar azınlıklara yönelik ulusçu uygulamalar devam etmiştir. Bir kere genel seçimler sonrasında kurulan

⁹⁰ Mihailescu, Mihaela, "Dampening the Powder Keg: Understanding Interethnic Cooperation in Post-Communist Romania (1990-96)", *Nationalism and Ethnic Politics*, 11:25-59, 2005, p.30

⁹¹ Popham, a.g.e., p.4

Ulusal Kurtuluş Cephesi iktidarı Targu-Mureş şiddet eylemlerini de bahane ederek Macar taleplerini bir süre daha erteleme eğilimine girmiştir. Bu nedenle Romanya'nın ilk demokratik anayasası olan 1991 Anayasası Macar taleplerini karşılayacak hükümlere yer vermemiştir. Bir kere 1991 Anayasası'nın Romanya'yı "egemen, uniter ve bölünemez bir ulus devlet" olarak tanımlaması ülkedeki 16 ulusal azınlığın varlığını dikkate almadığı gerekçesi ile Macarlar tarafından eleştirilmiştir. Anayasanın bir yandan azınlıklara ana dilde eğitim de dahil olmak üzere kimliğin ifadesi, gelişimi ve korunması hakkını garantileyip hak eşitliğini vurgularken, öte yandan Romenceyi resmi dil olarak ilan etmesi Macar azınlık tarafından, azınlık dillerinin öğretilmesi ve kullanımı hakkının zedelenmesi olarak tepki görmüştür. Yine, *Vatra Romaneasca*'nın siyasal kanadını oluşturan aşırı ulusçu Romanya Ulusal Birlik Partisi'nin etkisi ile adli süreçlerde ve meclis toplantılarında Macarca kullanımının yasaklanması, azınlıkların yerel otonomisini engellemek amacıyla valilerin merkezden atanması gibi hükümler bu anayasada yer almıştır. Bu anayasaya göre toplumsal ve idari amaçlarla Romanya, başkent Bükreş'in yanı sıra 41 ile bölünmüştür. Her il seçilmiş şehir meclisleri tarafından yönetilecekti. Yerel meclisler ve seçimle gelmiş belediye başkanları ise köyler ve kasabalarda kamu idaresi otoriteleri idi. vilayet meclisi kendi sınırları içindeki köy ve kasaba meclislerinin faaliyetlerini koordine eden bir kamu idaresi otoritesi idi. Vilayet valileri merkezi yönetim tarafından atanacaktı. Valiler merkezi hükümetin yerel düzeydeki temsilcileri idi ve yerel bir otoritenin eylemlerini kanuna ve anayasaya aykırı gördüklerinde durdurabilme yetkisine sahipti.

Yeni anayasa altında yapılan 1992 tarihli ilk yerel seçimlerin gösterdiği üzere, bu dönemde Romen ulusçuluğundaki yükseliş, Ulusal Kurtuluş Cephesi iktidarının ulusçu uygulamalarına bir tazyik olmuştur. Aşırı ulusçu Romanya Ulusal Birlik Partisi'nin önemli başarı elde ettiği bu seçimlerde Macarlar açısından en kötü olanı, bu partinin lideri Georghe Funar'ın nüfusun %25'inin Macar olduğu Cluj belediye başkanlığını alması olmuştur. Funar'ın Macar *irredentizminin* dayanağı olarak gördüğü her türlü Macarca tabelayı kaldırması, Macar okullarına muhalefet etmesi ve uluslar arası sempozyumları yasaklaması gibi gayri yasal uygulamaları gerilimlere neden olmuştur. Bu gerilim ciddi şiddet olaylarına yol açmadan sakinleştirilmişse de, hükümet Macarlar arasında yükselen şikayetleri karşılamada oldukça isteksiz davranmıştır. Buna ilaveten ülkede Romen ulusçuluğunun yükselişe geçmesi merkez-sol Ulusal Kurtuluş Cephesi hükümetini Romanya Ulusal Birlik Partisi ile işbirliği yapmaya itmiş ve Başkan Ion Iliescu bu partinin bir üyesini Milli Eğitim Bakanı olarak atanmıştır.⁹²

Yerel seçimlerin ardından yapılan 1992 genel seçimlerinde tekrar iktidara yerleşen Ulusal Kurtuluş Cephesi aşırı Romen ulusçusu partilerle flört etmeyi sürdürerek ülkeyi 1996 genel seçimlerine kadar yönetmeye devam etmiştir. Ulusal Kurtuluş Cephesi'nin altı yıllık iktidarı altında yükselen Romen ulusçuluğu karşısında Romanya Demokratik Macar Birliği'nin mücadelesi ise pek başarılı olamamıştır. 1990 genel seçimlerine girerek yasal zemin kazanan bu parti'nin

⁹² Popham, a.g.e., p.4

temsil ettiği amaçlar, azınlık dilinde eğitimi garantileyecek bir eğitim sistemi; Transilvanyada zorunlu iki dil kullanımı; Uluslar Bakanlığı'nın kurulması ve Cluj'da Bağımsız Macar üniversitesi'nin yeniden kurulması idi. Bunun dışında Romenlerin iddia ettiğinin tersine bu Parti'nin ne Transilvanya'nın Romanya'dan bütünüyle ayrılması, ne topraksal otonomi, ne de en küçük bir toprak parçasının Macaristan ile birleşmesi gibi açıkça dile getirilmiş bir talebi yok idi. Parti'nin Bela Marko'nun liderliği altında temsil edilen bu ılımlı çizgisi Macarlara yönelik ulusçu uygulamaların artması ile birlikte değişecektir.⁹³ 1991 yılından beri hükümetten talep edilen Ulusal Azınlık Kanunu konusunda Romanya Demokratik Macar Birliği'nin ilk girişimi 1993 yılında parlamentoya bu konuda bir yasa tasarısı sunması olmuştur. Ancak bu tasarı parlamentoda kabul görmemiş ve hükümet 1996 yılına kadar bu konuya ilgisiz kalmıştır.⁹⁴ Mart 1993'te yayınlanan Eğitim Yasası Tasarısı'na karşı Romanya Demokratik Macar Birliği'nin başlattığı protestolar bir işe yaramamıştır. Bu tasarıya göre her düzeydeki eğitim dili Romence olacaktı; her küçük yerleşim bölgesinde eğitimin Romence olduğu sınıflar oluşturulacaktı; Ortaokullarda Romence dili ve edebiyatı Romen okullarında kullanılan kitaplar ve programa göre öğretilecek, Romanya tarihi ve Romanya coğrafyası, Romen okullarında kullanılan kitaplara ve programa göre Romen dilinde öğretilecek ve bu konulardaki sınavlar da Romen dilinde olacaktı; mesleki öğretim hem meslek eğitim okullarında hem de lise sonrası okullarda Macar dilinde yapılabilecekti; eğitimin her düzeyinde giriş ve final sınavları Romence olacaktı; yüksek öğrenim kurumları içinde sadece öğretmen okulları, güzel sanatlar ve tıp okullarında azınlık dilinde eğitim yapılabilecekti. Macarların bu hükümlerin Anayasanın getirdiği eğitim hakkı hükümlerine aykırı olduğu yolundaki itirazlarına karşın Romanya Anayasa Mahkemesi tersine bir karar almıştır. Nitekim bu tasarı 1995 yılında yasalaşarak yürürlüğe girecektir.⁹⁵ Öte yandan Romanya Macar Demokratik Birliği'nin daha fazla ademi merkeziyet talebine karşılık hükümet 1993 yılında yoğun Macar nüfusun yaşadığı Harghita ve Covasna'da görev yapan Macar valileri görevinden alıp yerlerine birisi *Vatra Romaneasca* üyesi olan iki yeni vali atamıştır. Yine hükümetin Romanya'nın Avrupa Konseyi'ne girişini kolaylaştırmak amacıyla kurduğu Ulusal Azınlıklar Meclisi'nin göstermelik bir kurum olmaktan öte gidememesi Romanya Demokratik Macar Birliği'nin bu oluşumu terketmesine yol açmıştır. Öte yandan hükümetin Romanya ile Macaristan arasında azınlık haklarını garantileyen bir belgeyi, bunun ülkenin kendi iç meselesi olduğu iddiasıyla imzalamamakta diretmesi sadece Romanya Macarlarını rahatsız etmekle kalmamış, Macaristan'daki kimi radikaller arasında daha saldırgan yöntemlerin kullanılması taleplerinin yükselmesine yol

⁹³ Johnson, Carter "Democratic Transition in the Balkans: Romania's Hungarian and Bulgaria's Turkish Minority (1989-99)", *Nationalism and Ethnic Politics*, vol.8, No.1, Spring 2002, p.18

⁹⁴ Buhai, Sebastian, "Romania: Statute of Ethnic Minorities, Past, Present, Future", SSC 351-Comparative Political Institutions, December 15, 1999, p.7, http://www.tinbergen.nl/buhai/pictures/UCU/poitics_Sociology/RO_ethnic_minorities.pdf

⁹⁵ Szepe, György, "The Position of Hungarians in Romania and Slovakia in 1996", *Nationalities Papers*, vol.27, No.1, 1999, p.71-72

açmıştır.⁹⁶ Yükselen bu diplomatik gerilim ve izolasyon döneminden sonra Romanya, hem uluslar arası baskıların etkisiyle hem de dış ekonomik yardıma duyulan ihtiyacı göz önünde tutarak, Macar azınlık konusundaki tutumunu değiştirmeye başlamıştır. Nitekim 1994'de kabul edilen Kamu İdaresi Yasası, 1945 tarihli yasada değişiklik yaparak, azınlık nüfus oranının %20'nin üzerinde olduğu yerlerde Macarcanın kamu idaresinde kullanılabilmesi hükmünü getirmiştir. Bu oran 1945 yasasında %30 idi.⁹⁷ Yönetici iktidarın bu dönemdeki ulusçu uygulamaları Romanya Macar Demokratik Birliği içindeki radikalleşmeyi artırmıştır. Özellikle 1992'den itibaren belirginleşen bu radikal çizginin temsilcileri kendilerini gayri resmi olarak Macar bayrağı çekmek, topraksal otonomi ve eşit ulus statüsü talebinde bulunmak şeklinde ifade etmişlerdir. Radikalleşmesinin artması ile birlikte bu parti ılımlı bir radikalleşme içine girmiş ve bu yeni yönelim parti içi radikaller tarafından topraksal ayrılmaya doğru bir yönelim olarak değerlendirilmiştir. Ancak 1995 tarihli eğitim kanununa karşı Macarlar arasında yükselen tepkinin Romenler arasında aşırı ulusçu tepkilerle yanıt bulması ve artan etnik gerginlik, bu parti içinde bir süre daha ılımlı bir çizginin sürdürülmesi gerektiğini göstermiştir.⁹⁸

1996 genel seçimlerine girerken, bir yandan Romenler arasında Avrupa Birliği (AB)'ne üyelik konusunda görülen popüler destek, öte yandan demokratik güçler arasında gittikçe büyüyen değişim arzusu Romen-Macar ilişkilerinde olumlu yeni gelişmelere de vesile olmuştur. Bunlardan birisi 1996 genel seçimlerinden çok kısa bir süre önce, Batılı devletlerin yoğun baskısı altında Romanya ve Macaristan arasında imzalanan ikili anlaşma olmuştur (Eylül 1996). Her alanda işbirliğine yönelik bu anlaşma Fransız-Alman modelinden esinlenilmiş bir mekanizmayı kurarak, Romanya ve Macaristan arasında sürekli bir diyalogu mümkün kılmıştır.⁹⁹ Bu anlaşma hem etnik Macarların statüsü meselesini çözmeyi, hem de her iki ülkenin AB ve NATO'ya girişini kolaylaştırma amacını taşımakta idi. Bu süreçte Romanya Macar Demokratik Birliği'nin büyük rol oynaması Romen-Macar işbirliğinin gelişiminde oldukça önemli olmuştur; bu partinin liderleri, bir yandan Macar hükümeti ile düzenli olarak görüş alışverişinde bulunurlarken, öte yandan Avrupa Konseyi ve AB gibi kuruluşlarla görüşme toplantıları düzenlemiştir. Bir başka gelişme ise, eski yönetici elitlerin iktidarına son veren 1996 genel seçimleri sonrasında, hem başkanlık hem de parlamento düzeyinde iktidara yerleşen merkez-sağ koalisyon (Romanya Demokratik Konvansiyonu) hükümetinde Romanya Macar Demokratik Birliği'ne de yer verilmesi olmuştur. O tarihe kadar muhalefette bulunan bu azınlık partisinin iktidar koalisyonu içinde yer alması birçokları tarafından, hem Romanya'nın uluslar arası imajına olumlu bir katkı, hem de Romanya'nın siyasal yaşa-

⁹⁶ Popham, a.g.e., p.5

⁹⁷ Buhai, a.g.e., p.7

⁹⁸ Johnson, a.g.e., p.19

⁹⁹ CEDIME-SE, a.g.e., p.14

mında bir denge unsuru olarak algılanmıştır.¹⁰⁰ Daha da önemlisi bir yandan azınlık politikalarını liberalleştirecek demokratik ve Batı yanlısı partilerin eski komünist parti kökenli ulusçu ve otoritaryan iktidar elitlerinin yerini alması, öte yandan Romanya Macar Demokratik Birliği'ne koalisyon hükümeti içinde yer verilmesi AB üyeliğine doğru bir işaret olarak da görülmüştür. AB üyeliği konusundaki bu güçlü dürtü olumlu gelişmeleri de beraberinde getirmiştir. Nitekim yeni hükümetin ilk iş olarak anadilde eğitim ve iki dilli tabela kullanımı üzerindeki yasakları kaldıran iki yasayı kabul etmiş olması azınlık politikaları alanında AB standartlarını yakalama yönündeki değişimlerin ilk adımı olmuştur. Yine o güne kadar hükümetin ulusal azınlıklarla diyalogunu sağlayan ve ulusal azınlık temsilcilerinin yer aldığı gayri resmi bir parlamenter yapı olan Ulusal Azınlıklar Meclisi'nin yanısıra, Mart 1997'de sürekli resmi bir yapı olan Ulusal Azınlık Haklarını Koruma Bakanlığı kurulmuştur. Sağlık bakanlığının yanısıra, bu bakanlığın Romanya Macar Demokratik Birlik Partisi'ne verilmiş olması azınlıklara ilişkin kimi düzenlemelerde bir takım değişikliklerin yapılmasını kolaylaştırmıştır. Bunlardan birisi azınlıkları temsil eden örgütlerin kültürel faaliyetlerini desteklemek üzere yıllık bütçeden pay ayrılmasını getiren düzenleme idi. Bir başka önemli gelişme Eğitim Kanunu'na getirilen 1999 değişiklikleri olmuştur. 1997'de Macar öğrenciler bu partinin de desteği ile Macar Bolyai Üniversitesi'nin yeniden açılması kampanyası yürütmeye başlamışlardır. Romanya Macar Demokratik Birliği, ana dilde eğitim üzerindeki yasakların kaldırılmasının bu yeni hükümetin programında yer aldığını belirtirken, ayrı bir Macar üniversitesi kurulana kadar Babes-Bolyai Üniversitesi'nde bağımsız bir Macarca bölümün açılmasını sağlamayı planlamıştır. Ancak bu konudaki çabaları iktidar koalisyonunun diğer ortaklarının da isteksizliği nedeniyle gerçekleşmemiş, bunun yerine 1999 anayasal değişiklikleriyle tanınan sınırlı haklarla yetinilmek zorunda kalınmıştır. 1999 değişiklikleri devlet üniversitelerine azınlık dillerinde gruplar, bölümler, yüksek okullar ve fakülteler açma hakkının yanısıra, Eğitim Bakanlığı'nın izni ile çokkültürlü üniversitelerin kurulabilmesi imkânı getirmiştir.¹⁰¹ Buna karşılık ayrı Macar devlet üniversitelerinin kurulmasına izin çıkmamıştır. Ancak yine de bu düzenlemeler 'Budapeşte'deki Macar otoritelerince olumlu gelişmeler olarak değerlendirilmiştir. Romanya devleti açısından buradaki temel düşünce Macar azınlığı ayrıcalıklı ya da özel olarak ayırmak yerine tüm ulusal azınlıklara eşit haklar verilmesi olmuştur. Ayrıca Macarlara böyle ayrıcalıklı bir hakkın verilmesi, kısa sürede Alman ve Yahudi azınlıklardan da benzer taleplerin yükselmesine yol açabilir ve bu da etnik grupları ayrıştırır ve bölünmeyi keskinleştirebilirdi. Oysa çok kültürlü üniversiteler önyargılı ayrımlar olmaksızın farklılıkların tanınmasını sağlayıp, birbiriyle karışmış bir toplum olma olanağını yok etmeden farklı kültürlerin gelişimini sağlayabilirdi. Böylelikle bu yeni düzenlemeler ayrı

¹⁰⁰ Chiriac, Marian "Deadlocked romania", *Current History, A Journal of Contemporary World Affairs*, March 2001, p.127-128

¹⁰¹ Örneğin bu yasal değişiklikleri takip eden akademik yılın başlarında Cemaui'de dört ayrı azınlık dilinde eğitim veren bir çok kültürlü üniversite açılmıştır. Bkz. Lovatt, Catherine, "Romania, A Hungarian University in Transylvania", *Central Europe Review*, vol.1, no.20, 8 November, 1999

Macar devlet üniversitelerinin kurulmasına izin vermese de kendi dillerinde eğitim alma, hatta özel Macar üniversiteleri açabilme hakkı tanımıştır. Buna rağmen Macar azınlıklar ayrı bir Macar devlet üniversitesi açılması konusundaki taleplerini sürdürmüşlerdir. Bu konudaki ısrarları muhtemelen yeni koşullarda ortaya çıkabilecek bir kimlik krizini aşmaya yönelik olmuştur. Romanya'daki Macar kimliğinin bir yandan üstün Macar geçmişleri ile olan bağlantısı öte yandan 1918'den itibaren Romanya ulusunun üyeleri olarak kazandıkları deneyimle olan bağlantısının yarattığı bu içiçe geçmiş kimlikler karmaşası, kendilerine ait farklı bir kimliğin tanımlanmasını da gerekli kılmıştır. Bu nedenle Transilvanya'da ayrı bir Macar devlet üniversitesinin açılması Macar azınlığın bir yandan bölgedeki güçlü geçmişlerini vurgularken öte yandan kendilerini Romenlerden farklılaştırmalarına yardımcı olacaktır.¹⁰²

Ne var ki bu yeni çoğulcu girişimlere karşı başta muhalefet olmak üzere çeşitli siyasi çevrelerde ortaya çıkan eleştiriler zaman içinde geniş Romen kitleler tarafından paylaşılan bir AB, dolayısıyla Macar karşıtlığına dönüşmüştür. Romanya Macar Demokratik Birliği'nin iktidar koalisyonunda yer almasına tepki gösteren ulusçu Romen partiler ekonomik ve mali kötüye gidişten de bu partiyi sorumlu tutmuşlardır. Kamuoyunun dikkatini çekecek olayların olmadığı dönemlerde de Macar *irredentizmi* için dış güçlerin de etkisi ile el altından uygun bir zemin yaratıldığı şeklinde bir gündem oluşturarak ulusçu tepkileri canlı tutmaya çalışmışlardır. Bu türden kışkırtmalara karşı demokratik partilerin tepkisi zayıf olmuş ve seçmenleri eğitmek yerine sorunları çözmeye odaklanmışlardır. Özellikle mesele 'ulus', 'ulusallık' ve 'ulusçuluk' noktasına geldiğinde tüm bu partiler aynı dili kullanmışlardır.¹⁰³ Öte yandan Romanya'nın Temmuz 1997 yılında AB'ne kabul görüşmeleri başlatılacak ülkeler arasına alınmamış olması, hükümetin belirli politikalara başvururken AB'ye giriş mükâfatı kartını kullanmasını zorlaştırmıştır. Öte yandan yine aynı yıl içinde NATO'nun Romanya'nın üyeliğini erteleme kararı almasının yarattığı hayal kırıklığı zaten iç uzlaşmanın çok zor olduğu bir ortamda koalisyon ortakları arasında eğitim yasası konusundaki isteksizliklerinde olduğu gibi azınlıklar için getirilen önlemleri sulandırma eğilimi yaratmıştır.¹⁰⁴

AB ile Bütünleşme Sürecinde Macar Azınlıklar

1996-2000 yılları arasındaki merkez-sağ koalisyonların gerek ekonomi alanında gerekse AB'ye bütünleşme konusunda yeterince yol alamamış olması Kasım 2000 genel seçimlerinde bu iktidarın sonunu getirmiştir. Iliescu'nun devlet başkanı seçildiği partisinin(yeni adı ile Sosyal Demokrasi Partisi) ise birinci parti

¹⁰² Lovatt, a.g.e.,

¹⁰³ "Nationalism in Romania-Possible ways to decrease the nationalist behaviour and the public support for nationalist parties-Final report-", North Atlantic Fellowship Programme, Individual Fellowship Programme, 1996-1998, p.28, <http://www.nato.int/acad/fellow/96-98/badila.pdf>.

¹⁰⁴ Dobre, Ana-Maria, "EU Conditionality Building and Romanian Minority Rights Policy: Towards the Europeanisation of the Candidate Countries", *Perspectives on European Politics and Society*, 4:1, The Netherlands, 2003, p.67

olarak çıktığı bu seçimlerde ulusçu Büyük Romanya Partisi ise ikinci sıraya yükselmiştir. 2000 genel seçimleriyle gelen asıl siyasal değişim ise Romanya'nın AB'ye giriş süreci içinde yer alması konusunda muhalefet göstermeyen siyasal aktörlerdeki değişim olarak netlik kazanmıştır. Romanya Macar Demokratik Birliği'nin yanısıra merkez-sağ (Ulusal Liberal Parti), merkez (Demokratik Parti) partilerin fiilen desteklediği bir azınlık hükümeti olarak görev yapan Sosyal Demokrasi Partisi, bir başka deyişle 1989-1996 arası dönemin eski siyasal sol güçleri, yeni dönemin sosyal –demokratik güçleri olarak, azınlık ile çoğunluk parti temsilcileri arasında bir uzlaşma stratejisi izlemiştir. Bu hükümet, AB standartları ile uyumlu görüşlerini ve siyasal seçimlerini açıkça yeniden tanımlamak için iki önemli duruş sergilemiştir. Bunlardan bir tanesi değişim konusundaki kararlılığını vurgulamak için, bir yandan eski siyasal ortakları olan Büyük Romanya Partisi gibi aşırı ulusçu partilerle kendi arasına önemli bir mesafe koyarken, öte yandan hem ulusçu hem de azınlık grupların önde gelen temsilcileri ile flört etmeyi sürdürmesidir. Bu tavır özellikle azınlık-çoğunluk ilişkilerinin düzeltilmesi yönünde olumlu gelişmeler olarak algılanmıştır. İkincisi ise azınlıkların yerel yönetimler içindeki koşullarını düzelterek yasal düzenlemeler yoluyla Avrupa Komisyonu'nun öngördüğü modeli izlemek olmuştur. Bu açıdan 200-2002 arası dönem Avrupalılaşıma yönünde bir dönüşüm sürecinin başlangıcı olarak nitelenebilir. Bu konudaki ilk somut gelişme Aralık 2000'de iktidardaki Sosyal Demokratik Parti iktidarı ile Romanya Macar Demokratik Birliği arasında işbirliğini ön gören bir Protokolün imzalanması olmuştur. Macar azınlık temsilcilerine bir önceki hükümetin söz verdiklerinden çok daha fazla güç kazandıran bu Protokol, getirdiği olumlu sonuçlar göz önüne alınarak 2002 ve 2003 yıllarında yenilenmiştir.¹⁰⁵ İkinci bir gelişme ise Kasım 2002 yılında "her türlü ayrımcılığın engellenmesi ve cezalandırılması" konusundaki yasa'nın kabulü olmuştur. Bunlara ilaveten hükümet azınlık kilise ve örgütlerinin daha önceden el konulmuş gayri menkullerinin iadesi; azınlık nüfusun %20 'nin olduğu yerlerde kamu otörüteleri ile azınlık dilinde konuşabilme hakkı ile azınlık dilini konuşabilen polislerin görevlendirilmesi; Babes-Bolyai Üniversitesi'nde Macarca öğrenim yapan ilave fakültelerin kurulması; Tg. Mures Tıp Fakültesi'nde Macar dilinde bir bölümün açılabilmesi olanağının gözden geçirilmesi ve Tg. Mures'de Macarca televizyon yayınının yeniden başlaması gibi konularda parlamentoya yasa önerileri sunma sözü vermiş ve bunlar yasalaşmıştır.¹⁰⁶ Yine Romanya hükümeti 2001 yılında Macaristan Hükümetinin desteğiyle kurulan özel Macar üniversite'ne(Spientia Üniversitesi) finansal destek sözü verirken, bu üniversitenin yanı sıra Macarca eğitim veren özel Protestan ve Katolik üniversiteleri de kurularak faaliyete geçmiştir. AB ile bütünleşme konusundaki en önemli adım ise, Romanya Anayasası'nın AB standartları ile uyumlulaştırılması konusunda yapılan Ekim 2003 tarihli ulusal referandum olmuştur. Bu dönüşüm sürecinin azınlık

¹⁰⁵ Dobre, a.g.e., p.70-71

¹⁰⁶ EUROGEG, State of the art report on Hungarians from Transylvania, by Razvan Stan, Romanian Academic Society, February 2005, p.20-21, 25
<http://www.eliamep.gr/eliamep/files/Romania%20steteof%20art%20revised.pdf>

hakları ve siyasal katılım açısından getirdiği olumlu gelişmeler altında girilen 6 Haziran 2004 yerel seçimlerinde Romanya Macar Demokratik Birliği'nin elde ettiği başarının yanısıra Cluj belediye başkanı aşırı ulusçui Romen Gheorghe Funar'ın kaybetmiş olması Macar azınlıklar açısından önemli bir siyasal başarı olarak değerlendirilmiştir. Yerel Seçimler ardından yapılan Kasım 2004 genel seçimleri AB ile bütünleşme sürecinde ortaya çıkan uzlaşma kültürünün devamı açısından önemli olmuştur. Büyük Romanya Partisi'nin oyları gerilerken, Iiescu ve partisinin hem başkanlık hem de parlamento düzeyinde iktidar için gerekli oyu elde edemediği bu seçimler neticesinde kurulan Merkez-Sağ koalisyon hükümeti içinde Romanya Macar Demokratik Birliği'nin de yer almış olması oldukça önemli idi. Ancak 2000'li yıllardan itibaren gözlemlenen bu olumlu gelişmelere rağmen, AB ile bütünleşme çerçevesinde başlatılmış olan 'bölgesel kalkınma programı'nın Romen çoğunluk ile Macar azınlık arasında alevlendirdiği ademi merkezileşme ve bölgesel otonomi tartışmaları, günümüze kadar gelen Romen-Macar gerginliğinin ana merkezini oluşturmuştur.

Bölgesel Kalkınma Politikaları altında Transilvanya'nın Bölgesel Özerkliği Meselesi

Romanya'da AB ile yapısal uyum için yapılan hazırlıklarda önemli bir adım olan bölgesel kalkınma politikaları, ulusal siyasal bir iradenin sonucu olmaktan çok, AB'nin bu konuda verdiği finansal desteğin gerektirdiği koşulları karşılayacak şekilde tasarlanmıştır. AB düzeyinde hem üye ülkeler arasındaki genel sosyal ve ekonomik farklılıkların hem de üye ülkelerdeki bölgesel farklılıkların giderilmesi Birliğin önemli hedeflerinden birisi olmuştur. Birliğin genel politikası gereği üye ülkelerdeki bölgesel farklılıkların giderilmesi aslında her ülkenin kendi sorumluluğuna bırakılmış olmakla birlikte, uygulamadaki bir takım başarısızlıklar, Birlik düzeyinde destekleyici politikaların geliştirilmesine neden olmuştur. Bu açıdan bölgeler arası gelişmişlik farklarının giderilmesi için hazırlanacak bölgesel düzeydeki projelere AB tarafından sağlanan mali destek Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerinin (CEEC) üyelik sürecini kolaylaştırıcı bir işleve sahip olmuştur. AB'nin Birliğe giriş öncesi dört yapısal fon çerçevesinde sağladığı bu mali destek, hedeflenen yapısal uyumun ruhuna uygun olarak ulusal kalkınma bölgelerinin yaratılması ya da yeniden örgütlenmesi, mali işletme ve kontrol süreçlerinin ve yapılarının oluşturulması gibi şartlara bağlanmıştır. Bu sınırlamalar içinde aday ülkeler kendi idari sistemlerini ulusal çıkarlarına en uygun gördükleri şekilde örgütlenme özgürlüğüne sahip olmuşlardır. Bu durum kimi ülkelerde (Macaristan, Çek Cumhuriyeti) beklenenden çok daha iyi sonuçlar verirken, Romanya gibi kimi ülkelerde ademi merkezileşme ve idari sistemin niteliksel olarak reforme edilmesi hedeflerine ulaşmada önemli sorunlar ortaya çıkarmıştır.

Romanya'nın durumundaki temel sorun, merkezi devlet yapısı ile eski topraksal-idari sistemin (judet sistemi), ülkenin bölgesel kalkınma politikaları üzerindeki olumsuz etkileri olmuştur. Romanya'nın siyasi-idari yapısı merkezi kurumlar (Bakanlar Kurulu, bakanlar, ulusal otoriteler, yönergeler, daireler v.b) ile seçilmiş yerel yönetimlerden (aracı düzeyde il meclisleri ve yerel düzeyde belediyeler ve yerel meclisler) oluşmakla birlikte, mevcut topraksal- idari sistem yerel

yönetimleri büyük ölçüde merkezi yönetimin kontrolü altına koyan, merkeziyetçi bir özelliğe sahip olmuştur. Romanya'daki idari-topraksal yapıyı yansıtan geleneksel judet (il) sistemi altında ülke toprakları, başında merkezden atanmış valilerin görev yaptığı 42 ile bölünmüştür ve ulusal yönetimi temsilen görev yapan bu valiler merkezi hükümetin işlevlerini yerel düzeyde koordine eden görevliler olarak kimi zaman seçimle gelmiş yerel otoritelerin otonomisini zayıflatabilecek yetkilere sahip olmuştur. Topraksal-idari sistemin genel olarak bu merkeziyetçi yapısı, AB ile uyum sürecinde başlatılan bölgesel kalkınma sürecinde de büyük ölçüde korunmuştur. Bu durum, hem AB'nin öngörmüş olduğu kalkınma bölgelerinin yaratılmasındaki keyfiyette hem de bu bölgelerin yönetimindeki merkeziyetçi uygulamalarda belirgin olarak ortaya çıkmıştır.

AB'nin desteği ile hazırlanmış ve 1998 de yasalaşmış olan bölgesel kalkınma politikalarına uygun olarak Romanya'da toplam 15 'kalkınma alt-bölgesi'ne bölünmüş 8 'kalkınma bölgesi' yaratılmış ve her bölgede bölgesel kalkınma için yeni kurumsal çerçevenin temel unsuru olan Bölgesel Kalkınma Ajansları kurulmuştur.¹⁰⁷ 'Kalkınma bölgeleri' oluşturulurken, tarihsel ve kültürel alanların bölgesel gelişim politikası için elverişli topraksal birimler olarak gözönüne alınmamış olması merkezi yönetimin izlediği bölgesel gelişim politikalarına karşı Macar muhalefetinin yükselmesine neden olmuştur. Bu sekiz bölgeden birini oluşturan ve tarihsel Transilvanya topraklarının önemli bir kısmını içine alan 'Merkez Kalkınma Bölgesi', farklı azınlıkların yaşadığı altı ili (Harghita, Covasna, Brasov, Sibiu, Alba ve Mures) kapsamakta idi. Harghita ve Covasna şehirlerinde ağırlıklı olarak Macar nüfusun, Mures'te hem Romen hem Macar nüfusun, Alba'da ağırlıklı olarak Romen nüfusun, Brasov ve Sibiu'da çok sayıda Alman nüfusun yaşadığı bu bölgede, azınlıklar toplam nüfusun %35'ini temsil ederken, Macarlar Harghita'da nüfusun %85'ini, Covasna'da ise %75'ini oluşturmaktadırlar. Yine bu 'Merkez Kalkınma Bölgesi'nin 'kültürel alanlar' olarak görülen iki kalkınma alt-bölgelerinden birisi Brasov ve Sibiu, diğeri ise Covasna, Harghita, Alba ve Mures'ten oluşmakta idi. Genel olarak "Kültürel bölgeler" ya da "kalkınma alt-bölgeleri" araştırmacılar tarafından istatistikî olarak türdeş kabul edilmiştir. Buna karşın aynı türdeşlik 'kalkınma bölgeleri' düzeyinde görülmemekte idi. Bu nedenle 'kalkınma-alt bölgeleri'ni esas alan istatistikler 'kalkınma bölgeleri' düzeyinde görülen kayda değer iç uyumsuzları yansıtmamış, bu da bölgesel /ortak yoksulluğun kontrol edilmesinde zorluklar çıkmasına neden olmuştur. Bunun yanı sıra 'kalkınma bölgeleri' işlevsel, idari ya da ekonomik birimleri temsil etmektan uzak olmasının yanı sıra yerleşiklerinin ortak vicdanını yansıtmaktan daha da uzak olmuştur. Yine bu dönemde bölgeler arasındaki gelişme uyumsuzlukları, kalkınma bölgelerindeki iller arasında görülen uyumsuzluklardan çok daha düşük seviyede olmuştur. Esas uyumsuzluk ise kırsal ve kentsel bölgeler arasında ortaya çıkmıştır.¹⁰⁸ 'Kalkınma Bölgeleri' nde kurulan Bölgesel

¹⁰⁷ Harding, Richard, (AB Yapısal Yatırımlarında birleşik Krallık Eşleştirme Projesi danışmanı-Romanya) "İngiltere ve Romanya'da Bölgesel kalkınma Ajansı Deneyimleri", p.9.
http://www.tepav.org.tr/sempozyum/2006/bildiri/bölüm2/2_3_harding_TR.pdf.

¹⁰⁸ EUROGEG, a.g.c., p.13-14

Kalkınma Ajansları ise yönetimin merkezîyetçiliğinden dolayı ulusal politikaların uygulanması aracı olmuştur.

AB ile bütünleşme sürecinde ekonomik ve kurumsal dönüşüm süreci olarak görülen 'bölgeselleşme', aynı zamanda akademik, siyasal ve medyatik söylemler düzeyinde 'bölgeci' ve 'federalist' tartışmaların doğmasına da yol açmıştır. Bu tartışmalardan birisi entellektüeller arasında diğeri ise Macar azınlık Partisi içinde destek bulan ve birbiri ile ilişkili iki koldan gelişmiştir. Entelektüel tartışmalarda Transilvanyalı bir Macar olan Gustav Molnar'ın makalesi oldukça etkili olmuştur. Samuel Huntington'ın 'medeniyetler çatışması' teorisinden yola çıkan Molnar, Transilvanyalı Macarların ve Romenlerin diğerk bölgelerdeki Ortodoks Romenlerden farklı olarak Batı medeniyetine ait olduklarını ileri sürerek aynı bir 'Transilvanyalı' kimliğinin varlığından bahsetmiştir. Bölge halkları tarafından paylaşılan bu güçlü kimliğin Transilvanya'nın otonomisi için gerekli meşruiyeti sağladığını belirterek, etnik çatışmaların önlenmesi için de siyasal faaliyetlerin odak noktasının 'etnisite' ve 'milliyet'ten, 'topraksallık' ile 'topraksal kimliğe' doğru değişmesi gereğini dile getirmiştir. Bunun yanısıra Molnar yetki devrini sadece Romanya'nın iç bütünlüğünü korumaya yarayan teorik ve pratik bir çözüm olarak değerlendirirken, bunun yerine daha köklü yapısal dönüşümlerin gereğinden bahsetmiştir. Molnar gibi 'bölgesel otonomi' yanlısı Transilvanyalı Macar ve Romen entelektüel seçkinler güçlü bir Transilvanya kimliğinin varlığını kabul etmenin yanısıra, merkezden yönlendirilen ve onlara göre bölgenin ekonomik kaynakları yok eden yeniden dağıtım sistemine muhalefet etmişler ve çözüm olarak bölgesel düzeylerde parlamentoların yaratılmasını talep etmişlerdir. Onlara göre böyle bir girişim Avrupa kimliğinin yeniden kurulmasını destekleyecekti. Entelektüel düzeydeki bu 'bölgeci' ve 'federalist' iddialar Romenler arasında hem akademik hem de sivil toplum düzeyinde tepkiyle karşılanmıştır. Birçok sosyolog ve siyaset bilimci, Transilvanya'da iddia edildiği gibi görgül düzeyde bir Transilvanya kimliğinin var olmadığını ileri sürerek, böyle bir iddianın yol açacağı 'federalizm' tehlikesine de işaret etmişlerdir.

Romanya Macar Demokratik Birliği tarafından destek bulan ikinci bir 'bölgeci' tartışma ise, hükümetin bölgesel siyaseti ve kalkınma bölgelerinin oluşturulma biçimine yönelik muhalefetten kaynaklanmıştır. Romanya Macar Demokratik Birliği, son yıllarda eğitim, kültür, sağlık, sosyal meseleler, ekonomik gelişim ve kamu düzeni alanlarında yerleşmekte olan genel bir ademî merkezileşme eğiliminin yanısıra topraksal ve idarî otonominin kurulması meselesiyle çok yakından ilgilenmeye başlamıştır. Bu partinin bir başka amacı da Sekler yerleşim birimleri (Covasna, Harghita, Mures illeri) arasında yeni bir bölgesel işbirliği biçimlerinin kurulması olmuştur. Ayrıca mevcut ekonomik kalkınma bölgelerinin tarihsel ve kültürel koşullardan soyutlanarak yapay bir biçimde oluşturulduğunu ileri süren partililer bu bölgelerin değiştirilmesi zorunluluğunu da belirtmişlerdir. Esas arzulan ise Transilvanya'da yoğun Macar nüfusun bulunduğu bölgeleri (Covasna, Mures ve Harghita'dan oluşan 'Sekler Yurdu') içine alacak, etnik temelli otonom bir bölgenin yaratılması idi. Macar azınlık partisi AB'ye bütünleşme sürecine girildiği 2000'li yılların başından itibaren iktidar partisi ile

imzalamış olduğu birer yıllık protokollerde idari ve mali ademi merkezleşme koşullarına yer vererek, bu konuda önemli adımlar atılmasında önemli bir rol oynamıştır. Ancak otonomi konusundaki ilk somut adımı 'Sekler Yurdu'nun otonomisi için parlamentoya sunduğu yasa tasarısı olmuş ancak bu tasarı, hem Romanya Anayasası'na hem de uluslar arası yasalara aykırı olduğu gerekçesiyle 30 Mart 2004'de reddedilmiştir. Bunun üzerine Macar partisi Kasım 2004 genel seçimlerine girerken Parti'nin 2004 seçim programı başlığını 'Otonomi için Diyalog' olarak belirleyerek ülke genelinde bir tartışma platformu başlatmıştır. Bu başlığın temsil ettiği asıl hedef ise gençlik ve sivil toplum temsilcileri ve kiliselerin görüşünü alarak, bir azınlık kanun tasarısının hazırlanması sürecine katkıda bulunmak idi. Azınlık kanunundan kastedilen ise Romanya Anayasası'nın söz verdiği bütün taahhütleri karşılayacak ve genel düzeyde azınlık topluluklarının temsil ettiği tüm beklentileri içerecek bir çerçeve kanunun hazırlanması idi. Nitekim bu konuda atılan adımlar 2004 genel seçimlerinden sonra hızlandırılacaktır. Romanya Macar Demokratik Birliği'nin tekrar iktidar ortağı olduğu ve hükümette dört bakanlığın yanı sıra önemli devlet sekretaryaları elde ettiği 2004 genel seçimleri sonrasında atılan ikinci adım ise, Transilvanyalı vatandaşlara, azınlık grupları ve uluslar arası uzmanlara danışılarak hazırlanmış olan Azınlıklar Kanun Tasarısı'nın 30 Mart 2005'te parlamentoya sunulması olmuştur. Bu kanun tasarısı, Romanya Anayasası'nın koşulları ile tamamen uyumlu ve mevcut kanunlar tarafından garanti edilen azınlık haklarının hepsini içermekte idi. Ancak farklı olarak, anadilde kültür ve eğitim hakkı ile anadilin kullanımı hakkının tüm yönlerini düzenlemekte idi. Kanun tasarısında Macar azınlıklar Romen çoğunluk ile uzun süreli birarada yaşadıkları için, Romanya'daki 'geleneksel ve tarihsel azınlıklar' olarak tanınabilecek unsurlar olarak tanımlanmıştır. 'Ulusal topluluk' kavramının tanımı ilk kez bir kırılmayı da işaret etmiştir, çünkü ilk kez bu tasarı 'ulusal azınlıkları' devleti biçimlendiren unsurlar olarak ilan etmiştir. Tasarı Kanun'un en önemli unsuru ise 'kültürel otonomi'nin uygulanması için yasal çerçevenin kurulmuş olması idi. Böylelikle sadece azınlıkların kendi bağımsız kültürel, eğitsel ve basın kuruluşlarına sahip olma hakkını şarta bağlamakla kalmamış aynı zamanda azınlık topluluğun bu kurumların işlemesi ve yönlendirilmesi konusunda karar verebilmesinin yolunu da belirlemiştir.¹⁰⁹ Özetle bu Tasarı Kanun, ulusal azınlık üyelerinin kimliklerinin korunması için gerekli olan bireysel ve ortak hakların tüm alanlarda desteklenmesinin çerçevesini çizerek bu konuda başarılı bir adım atmıştır. Tasarı Kanun'da yer alan 'kültürel otonomi' kavramı ise etnik azınlıkların devlete sadakatini garantilemenin yanı sıra, kültürel ve dilsel kimliklerini korudukları ölçüde onlara bir otonomi fırsatı da tanımakta idi. Romen otoritelerinin talebi üzerine tasarıyı değerlendiren Venedik Komisyonu bu tasarının, azınlık haklarının korunması konusunda, prensipte tatmin edici olmakla birlikte, belirli sınırlamalar ve çok sayıda belirsizlikler içerdiğini

¹⁰⁹ "Hungarian in Romania: Expert Draft Law on National Minorities, 2005-04-07
<http://www.unpo.org/article.php?id=2284>

belirtmiştir.¹¹⁰ Bu tasarı iktidardaki koalisyon ortakları tarafından desteklenirken en sert tepkiyi muhalefeti partileri göstermiştir. Koalisyon ortaklarının desteği ile Aralık 2005'te Romanya Senatosu'na giden tasarı burada reddedilmiş, Şubat 2006'da Millet Meclisi'nde tartışılmak üzere meclis özel komisyonlarına havale edilmiştir. Tasarının tartışılmaya başlamasından sonra geçen yaklaşık bir yıllık süre sonrasında, Macar siyasi liderler otonomi konusunda daha sert ifadeler kullanmaya başlamışlardır. Özellikle bu tasarı'nın 'kültürel otonomi' maddesiyle birlikte parlamentodan geçmemesi durumunda hiçbir öneminin ve anlamının kalmayacağı ifade edilmeye başlanmıştır. Bu konudaki en sert açıklama Romanya Macar Demokratik Birliği lideri Bela Marko'dan gelmiştir (Mart 2006). Romanya'nın tek bir ulusun devleti olmadığını belirten Marko, Romanya Anayasası'nda taahhüt edilen 'ulusal devlet' ifadesinin 'eskimiş' ve 'bayat' bir kavram olduğunu, bu nedenle hiç kimsenin Anayasanın değiştirilmesi taleplerine karşı olmaması gerektiğini belirtmiştir. Macarların ulusal bir topluluk olduğunu belirten Marko, şimdi de en doğal haklarını talep ettiklerini ve bunun da Anayasa'ya yansıtılması gerektiğini dile getirmiştir.¹¹¹ Bu gelişmeleri 15 Mart 2006'da Macar Günü kutlamalarının (1848 devriminin yıl dönümü ve Habsburg yönetimine karşı bağımsızlık savaşlarının kutlanması) yarattığı gerilim izlemiştir. Bu kutlamalarda 'Sekler Yurdu'nun otonomisinin ilan edileceği söylentisinin yayılması özellikle Büyük Romanya Partisi'ni bir karşı gösteri düzenleme niyetine götürse de Bela Marko'nun 'otonominin deklarasyonlar yoluyla elde edilemeyeceği' yolundaki yatıştırıcı tavrı gerilimin aşılmasında önemli rol oynamıştır. Nitekim 15 Mart günü toplanan Etnik Macar Konferansı'nda katılımcı Macarlar tarafından oy birliği ile kabul edilen 'Macarlar için Otonomi' deklarasyonu somut planda bir otonomi getirmemiştir. Ayrıca, bu konferans AB'yi Romanya'nın AB'ye girişi için getirdiği kriterler arasına Transilvanya için otonom bir statüyü garantileyen bir madde eklemeye de davet etmişlerdir. 15 Mart Deklarasyonu'nu, Eylül 2006'da Macar Partisi'nin geniş kapsamlı bir toplantısında kabul ettiği bir başka deklarasyon izlemiştir. 'Sekler Bölgesi Birliği'nin temellerini düzenleyen bu deklarasyon, hem iktidar ortaklarının hem de muhalefet partilerinin sert muhalefeti ile karşılaşmıştır. Liberaller ve Muhafazakârlar, 'etnik temelde otonomi'nin modası geçmiş bir düşünce olduğunu belirtmişlerdir.¹¹² Yine aynı tarihlerde Macar siyasilerin Tasarı Kanun'un parlamentodan geçmesi durumunda 'topraksal otonomi' talep edecekleri, bunun zaten parti programında bulunduğu yönündeki açıklamaları Romen liderlerin tepkisini çekmiş ve Macar liderler etnik gerginliği turmandırmakla suçlanmışlardır.¹¹³ Otonomi konusundaki bir başka adım ise Ekim 2006'da, Ulusal Sekler Meclisi'nin 'Sekler Yurdu' olarak tanımlanan bölgenin otonomisi için Covasna, Harghita ve Mures'te bir referan-

¹¹⁰ Vinkler, Katalin, "The Law on the Status of National Minorities in Romania", <http://www.hacusa.org/newsletter/2006//newsletterjune2006.doc>

¹¹¹ "Hungarians in romania: Hungarian democratic Alliance Will not take Orders From Coalition", 2006-02-08, <http://www.unpo.org/article.php?id=53704>.

¹¹² "Hungarians Minority in romania: Alliance Pushes Forward with Autonomy Plans, 2006-09-26, <http://www.unpo.org/article.php?id=5510>

¹¹³ Aynı yerde

dum yapılması kararı olmuştur. Romanya'nın 2007 Ocak ayında AB'ye giriş öncesinde yapılan bu referandum¹¹⁴ Romen çoğunluk tarafından gayri yasal ve ayrılıkçı eylemler olarak değerlendirilmiş, buna karşın Macarlar bu referandum sonuçlarını Tasarı Kanu'nun parlamentodan geçmesini kolaylaştırmak için parlamentoya sunacaklarını belirtmişlerdir. Macar siyasetlerin özellikle AB'ye giriş öncesinde hızlandırdıkları otonomi tartışmaları Romanya'nın Ocak 2007'de AB üyesi olması sonrasında da aynı hızla devam etmiş ve Macar azınlıklar günümüze gelene kadar bu mücadelelerini siyasal düzeyde devam ettirmişlerdir.

Sonuç Yerine: AB ile Bütünleşme sürecinde Romanya-Macaristan ilişkileri ve Macar azınlıklar

Çavuşesku iktidarının son yıllarında bozulmuş olan Romanya-Macaristan ilişkilerinin 1996 yılı sonlarında yeniden kurulmasında her iki ülkenin de Avrupa güvenlik sistemi içinde yer alma arzularının yanısıra, Romanya'da Iliescu'nun ulusçu-otokratik yönetimine son veren 1996 genel seçimleri büyük rol oynamıştır. Romanya ve Macaristan arasında sürekli dostluk ve işbirliğini sağlayacak olan ikili anlaşmada taraflar birbirlerinin ulusal sınırlarını tanımak ve azınlık haklarını garantilemek konusunda taahhütte bulunmuşlardır. Bu iyi ilişkiler günümüze kadar devam etmekle birlikte, her iki ülkenin AB üyesi olmasından sonra bile azınlıklar konusu özellikle dış ulusdaşlarla tarihsel ilişkilerin yeniden tanımlanması ve savunulması noktasında iki devlet arasında önemli bir mücadele konusu olmaya devam etmiştir.

AB'nin azınlık haklarının sınırları ve bunların yerine getirilmesi konusunda açık bir standart getirmemiş olması bir yandan azınlıklara uluslarüstü olanakları kullanma avantajı getirirken, öte yandan her bir devletin sürekli olarak evrim geçiren AB standartları ile uyumlu reform siyasetleri geliştirmesinde cesaret kırıcı olmuştur. Bu durum Ocak 2001'de Macaristan Hükümetinin dış Macarlara ilişkin olarak kabul ettiği "Statü Yasası" etrafında gelişen tartışmalarda açıkça ortaya çıkmıştır. Komşu ülkelerdeki Macar azınlık temsilcilerinin yer aldığı bir koordinasyon örgütü olan Macar Daimi Konferansı'nın desteği ile hazırlanmış ve iktidardaki muhafazakâr koalisyon tarafından parlamentoya sunulmuş olan "Statü Yasası"nın ana fikri, Macaristan vatandaşlarının yararlandığı haklardan, dış Macarları da yararlandırmak idi. Aslında bunun benzeri yasalar Doğu ve Batı Avrupa ülkelerinde bundan etkilenen ülkeler tarafından herhangi bir sorun yaratılmadan resmileşmiş olsa da, Macaristan yönetiminin kabul etmiş olduğu "Statü Yasası" parlamentodan geçtiği tarihten itibaren geniş bir çevrede eleştirilere hedef olmuştur. Macaristan bu yasanın hükümlerinin AB yükümlülükleri ile uyumlu olduğunu iddia etse de başta Romanya ve etkilenen diğer devletler olmak üzere Avrupalı resmi çevreler aynı fikri paylaşmamışlardır.¹¹⁵ "Statü Yasası"

¹¹⁴ "Hungarian Minority in Romania: Szeklers to Hold Referandum on Autonomy", 2006-10-12, <http://www.unpo.org/article.php?id=5612>

¹¹⁵ Landau, David, "Testing the Limits of EU Integration: Minority Rights Ambiguity and The Hungarian Status Law", p.1 <http://www.inter-disciplinar.net/AUD/Landau%20paper.pdf>,

ilgili komşu hükümetlerle görüşüldükten sonra değişiklikler yapılabilecek şekilde düzenlenmiş ve nitekim ilgili ülkelerle yaşanan karşılıklı görüşmeler sürecinden sonra 2002 değişiklikleri ile hayata geçirilmiştir. Bu türden görüşmelerde AB kurumlarının önemli arabulucu rolü olmuştur.

“Statü Yasası” dış Macarlara Macarca dilinde her türlü kültürel ve eğitsel çalışmaların desteklenmesi için burs temini, Macaristan’da iş olanağı, seyahat imkânı, sağlık ve sosyal güvenlik hakkı gibi olanakları getirmekte idi. Ancak dış Macarların bu imkânlardan yararlanabilmeleri için Macaristan yönetiminden gerekli ‘sertifikayı’ alabilmeleri, geldikleri ülkelerdeki Macar ulusal topluluğu temsil eden bir örgütten tavsiye kâğıdı alarak başvurmaları ve bunun da Macaristan hükümeti tarafından kabul edilmesi gerekmekte idi. Bu yasanın özellikle de 1996 Romanya-Macaristan ikili anlaşmasının sınırlara saygı ilkesine aykırı düştüğü noktasında Romanya tarafından kabul edilemez bulunması üzerine, Venedik Komisyonu’nun hazırladığı Ekim 2001 tarihli rapor tarafların üzerinde uzlaşacağı bir yasal çerçeve getirmiştir. Bu raporda, bir yandan “Statü Yasası”nın akraba azınlıklara tercihli bir muamele getirerek meşru bir uygulamayı temsil ettiği sonucuna varılmış olması Macar tarafını tatmin ederken, diplomatik dokunulmazlık (extraterritoriality) ve ayrımcılık konusunda vardığı sonuçlar Romen tarafını memnun etmiştir. Varılan bu sonuçlar ise, bir devletin yabancı vatandaşlar konusunda ancak kendi ülke sınırları içinde etkili olabilecek yasalar çıkarabileceği; bir devletin bir başka devlet içinde kayıtlı hükümet dışı bir örgüte yarı-resmi bir görev veremeyeceği; Bir akraba devlet tarafından verilmiş idari bir belge (sertifika) etnisiteyi ispatlayan bir işlev görmekten çok, sadece taşıyıcısına sunulan belirli imkânlardan yararlanma hakkını belgeleyebileceği için, ön görülen belgenin (sertifikanın) çok kapsamlı olarak tutulmuş olduğu; iş, sağlık ve sosyal güvenlik gibi eğitim ve kültür alanlarının dışında tercihsel muamelenin savunulamayacağı idi. Ancak bu raporun bağlayıcı bir niteliğinin olmaması ve uzlaşmayı daha çok tarafların anlaşmasına bırakmış olması nedeniyle ikili diplomatik görüşmeler neticesinde Venedik Raporu’nun görüşlerine uygun koşulları içeren bir anlaşma üzerinde uzlaşmaya varılmıştır (Aralık 2001). Bu anlaşmaya göre, komşu ülkelerdeki Macar azınlık örgütleri, destekleyici resmi bir belgenin olmaması durumunda bağlayıcılığı olmayan danışmanlık hizmeti verebilecekti, ancak Macar hükümeti bu türden örgütlere, Romen otoritelerinin ön izni olmadan destek veremeyecekti; akraba azınlıklara belgelerin (sertifikaların) verilmesi işlemi sadece Macar toprakları içinde olacaktı; verilen belgelerde (sertifikalarda) etnik kimliğe gönderme yapılmayacaktı; ayrıca bütün Romen vatandaşlar etnik kökenlerine bakılmaksızın Macaristan’da çalışma konusunda aynı haklara sahip olacaklardı. Özellikle bu son maddenin ‘Statü Yasası’nın ayrımcı etkilerini ortadan kaldırmış olması, ‘ulusal çıkarların’ korunması adına sadece Romanya için değil aynı zamanda dönemin başbakanı Nastase için de önemli bir başarı olmuştur.¹¹⁶

¹¹⁶ Chiva, Christina, “Ethnic Minority Rights in Central and Eastern Europe: The Case of The Hungarian ‘Status Law’”, *Government and Opposition*, vol.41, No.3, 2006, p.416-417.

Macaristan'daki 2002 genel seçimleri sonrasında iktidara gelen liberal-sosyalist iktidarın "Statü Yasası" nda değişiklik yapmak isteği Romanya'nın muhalefetine rağmen 2003 değişiklikleri ile Macaristan Parlamentosundan geçmiştir. Yapılan değişikliklerden bir tanesi 'ulus' ve 'ulusal kimlik' kavramları konusunda olmuştur. 'Statü Yasası'nın 'birleşik Macar ulusuna' gönderme yapan giriş bölümü 'komşu ülkelerde yaşayan Macarların esenliğinin sağlanması, Macaristanla bağlarının geliştirilmesi, Macar ulusuna aidiyetlerinin bir ifadesi olarak Macar kimliklerinin ve Macar kültürel mirasıyla olan bağlarının desteklenmesi' gibi daha yumuşak bir ifadeye kavuşturulmuştur. Yine 'ulusal kimlik' yerine 'kimlik' ifadesi yer almıştır. Çalışma konusunda yapılan değişiklik neticesinde de Venedik Raporu'nun tavsiyesi doğrultusunda değişiklik yapılarak, bu imkân eğitim ve kültür alanlarıyla sınırlandırılmış, çalışma konusunda getirilen özel düzenleme yerine ülkedeki tüm yabancılar için uygulanan genel kurallara dönülmüş, sağlık ve sosyal güvenlik imkânları iptal edilmiştir. Yine belge (sertifika) verilmesi konusunda yapılan değişiklik neticesinde, tavsiye edici örgütün onayı şartı kaldırılarak, belgenin verilmesi koşulu, iyi derecede Macarca bilmek ve Macar etnik kökeninin hukuken ait olduğu devlet, ya da bir Macar örgüt ya da kilise tarafından belgelenmesi gibi kriterlere bağlanmış, belgelerin çıkarılmasına ilişkin süreç ise bütünüyle Macar diplomatik misyonunun sorumluluğuna bırakılmıştır. Bu değişikliklere ilaveten, Macaristan topraklarında etnik Macarlara eğitsel ve kültürel imkânlar genişletilirken, Macar dilinde eğitim yapan çocuklara verilen mali destek ebeveynleri de kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Yine öğrencilere Macaristan içinde seyahat hakkının yanı sıra Macarca öğreten öğretmenlere eğitim bursu imkânı aynen korunmuştur.¹¹⁷

Venedik Komisyonu'nun formüle ettiği önerilere her yönden uyan 2003 değişiklikleri 2001'deki versiyonunun çok ötesine geçmekle birlikte komşu ülkelerdeki etnik ulusdaşların desteklenmesi konusundaki en üst amacı devam ettirmiştir. 2003 değişiklikleri'nin Romanya ile Macaristan arasında yeniden başlattığı ikili görüşmeler neticesinde taraflar, dış Macarlara verilecek belgenin (sertifikanın) sadece Macaristan topraklarında kullanılabilmesi ve etnik Macar olmayan Romen vatandaşlara bu yasadaki yararlanma hakkının tanınmaması koşuluyla hayata geçirilmesi konusunda bir uzlaşmaya varmışlardır (18 Temmuz 2003)¹¹⁸

1 Mayıs 2004 AB üyeliği kabul edilen Macaristan'ın 5 Aralık 2004 tarihinde etnik Macarlara çifte-vatandaşlık verilmesi konusunda referanduma gidilmesi kararını alması Romanya-Macar ilişkilerinde yeni bir gerilim yaratmıştır. Liberal-sol koalisyon hükümetinin iktidarda olduğu Macaristan'da çifte-vatandaşlık fikri esasen sağ partilerin desteklediği bir düşünce olmuştur. Romanya'da yaklaşık 1.5 milyon etnik Macar'ın yaşamasının getirmiş olduğu hassasiyetin yanısıra referandum tarihinin Romanya'daki başkanlık seçimlerine denk gelmiş olması Romen liderlerin sert açıklamalarına neden olmuştur. Başkanlık için yarışan Sosyal

¹¹⁷ Chiva, Christina, "Ethnic Minority Rights in Central and Eastern Europe: The Case of The hungarian 'Status Law'", *Government and Opposition*, vol.41, No.3, 2006, p.420.

¹¹⁸ Aynı yerde.

Demokrat Partili başbakan Adrian Nastase'nin, daha çok ulusçu Romen seçmenin hislerine hitap edencesine bu referandumu "bir delilik ve 19.yüzyıla ait bir düşünce" olarak değerlendirmesine Macaristan dış işleri bakanı her ülkenin bu konuda egemen hakları olduğu ve nitekim Romanya Anayasası'nın da buna izin verdiği şeklindeki açıklaması ile yanıt vermiştir. Macaristan'daki sağ ana muhalefet partisinin 'evet' kampanyasına karşılık yönetici sol-liberal koalisyon'un 'hayır' yönündeki kampanyaları altında yapılmış referandumda 'hayır' oylarının %70'ler oranında çıkması, iki ülke arasında gerginleşen ilişkilerin yumuşamasına katkıda bulunmuştur. Nitekim Bir yandan Macaristan başbakanı Sosyalist Partili Gyurcsany'nin çifte-vatandaşlık referandumuna karşı başarılı muhalefeti, öte yandan, Romanya başbakanı Nastase'nin Macar azınlık partisini kendi yanında tutmadaki başarısı büyük ölçüde seçmenlerinin Avrupa ile bütünleşmenin kendi çıkarları için en iyi olacağı algılayışı üzerine temellenmiştir. Aynı şekilde, bu algılayışın değişmesi iki ülke ilişkileri açısından her şeyin tersine dönmesi potansiyelini de içinde taşımıştır. Referandum gerginliğini takiben, 2005 yılı başlarında Macaristan hükümeti Romanya'nın AB'ye girişini desteklemek ve ilişkilerindeki tarihsel bozulmayı düzeltmek için, yıllık ortak kabine toplantıları yapabileceğini açıklamıştır. Bunun yanı sıra 'bütünleşmenin', 'tarihsel problemlerin' yerini alması ve bunun da iki milyona yakın etnik Macar'ın test edilmesine yarayacak karşılıklı ilişkilerle olması gereğini dile getirmesi ¹¹⁹, ileriye yönelik olumlu ilişkilerin kurulmasında önemli bir adım olmuştur. Bu açıdan Romanya Macar Demokratik Birliği'nin, özellikle Romanya'nın AB'yle bütünleşme hazırlıklarında hem Macaristan hükümeti düzeyinde hem de uluslar arası kurumlar düzeyinde yapmış olduğu girişimler bu sürece önemli katkıda bulunmuştur.

Sonuç olarak günümüze kadar gelen Romen-Macar anlaşmazlığı, bu anlaşmazlığın tarihsel mirası olan 1) topraksal tartışmalar, 2) çatışan tarihsel mitler ve 3) diplomatik krizler üzerinden beslenip, yükselmiştir. Nitekim bugün Macar azınlıkların kültürel ya da topraksal otomisi meselesi Romanya'daki Macar azınlık partisi tarafından gündemde tutulan bir konu olmaya devam etmektedir. Macaristan ve Romanya tarihinin Avrupa tarihi ile içiçe geçmiş olduğu düşünüldüğünde, bugün bütünleşmeye doğru giden bir Avrupa tarihi içinde yer almış olmalarının aralarındaki tarihsel anlaşmazlıkları nasıl etkileyeceği uzun vadede netlik kazanacaktır.

¹¹⁹ "Hungarian Minority in Romania: Hungary Supporting Romania EU bid", 2005-01-18, <http://www.unpo.org/article.php?id=5612>.

Nuray Bozbora

Abstract

Struggle of influence between Romania and Hungary over Transilvania before and after 1989, when Communism declined in Romania, influenced nationalist policies of these two countries. Hungarian minority in Transilvania started to demand regional autonomy, especially after Romania entered the EU in 2007. This struggle of influence is indeed outcome of historical claims with deep roots. This essay examines the Question of Transilvania and Hungarian minority there, which are still determinative in Hungaro-Rumanian relations.

Keywords: *Transilvania, Hungarian minority in Romania, Romania, Hungary, the EU.*